

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Daniela Kožuriková

Konkurence slovotvorných sufixů při přechylování názvů profesí
Competing word-formation suffixes
for the indication of female gender in professions

Poděkování

Děkuji paní docentce Bozděchové za rady a pomoc při psaní bakalářské práce.

Dále děkuji svým rodičům a příteli za podporu v průběhu studia.

Daniela Kožuriková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. ledna 2012

Daniela Kožuriková

Abstrakt

Bakalářská práce *Konkurence slovotvorných sufixů při přechylování názvů profesí* je rozdělena do dvou částí.

V první části jsou shrnuty poznatky, které o této problematice podává odborná literatura. Pojednáno je i o sufixech, jež se při přechylování používají nejčastěji.

V druhé části práce jsou uvedeny výsledky praktického výzkumu, při němž byly názvy ženských profesí, nalezené ve slovníku *Nová slova v češtině 1 a 2*, zadávány ve formě lemmat do korpusů SYN 2000 a SYN 2005 a byla zkoumána jejich četnost.

Na konec práce je zařazen praktický slovníček, který vysvětluje význam některých méně známých substantiv pojmenovávajících profese.

The bachelor thesis *Competing word-formation suffixes for the indication of female gender in professions* is divided into two parts.

The first part summarizes findings provided by linguistic literature on this topic. Suffixes used most frequently are also discussed.

The second part provides results of practical research during which the names of feminine professions, found in the dictionary *Nová slova v češtině 1 a 2*, were entered in the form of lemmas into the corpuses SYN 2000 and SYN 2005, and their frequency was investigated.

In the end of the thesis there is a practical dictionary in which meanings of some lesser known professions designating substantives are explained.

Klíčová slova

jméno, korpus, lemma, mužský rod, pojmenování, přechylování, přípona, rod, slovtvorná dvojice, substantivum, sufix, ženský rod

substantive, corpus, lemma, masculine, denomination, indication of female gender, suffix, gender, word-formative couple, noun, feminine

1 Obsah

1 Obsah	6
2 Úvod	7
3 Přechylování (moce) v odborné literatuře	9
3.1 Pojem přechylování očima odborníků	9
3.2 Jak se tvoří přechýlená jména?	12
3.3 Jaké osoby označují přechýlená jména?	13
3.4 Jaká jména se nepřechylují?	15
4 Nejčastěji používané přechylovací sufixy	16
4.1 Přechylovací sufix <i>-ka</i>	16
4.2 Přechylovací sufix <i>-yně</i>	17
4.3 Přechylovací sufix <i>-ice</i>	18
5 Méně frekventované sufixy	19
5.1 Přechylovací sufix <i>-na</i>	19
5.2 Přechylovací sufix <i>-ová</i>	19
5.3 Přechylovací sufix <i>-anda</i>	20
6 Přechýlená pojmenování v korpusech	21
6.1 Přechýlená pojmenování v korpusu SYN 2000	21
6.2 Přechýlená pojmenování v korpusu SYN 2005	22
6.3 Přechýlená pojmenování v korpusech SYN 2000 a SYN 2005	24
7 Přechýlená pojmenování v korpusech nenalezená	36
7.1 Přechýlená pojmenování obsažená v prvním dílu <i>Nových slov v češtině</i> nenalezená v korpusech	36
7.2 Přechýlená pojmenování obsažená v druhém dílu <i>Nových slov v češtině</i> nenalezená v korpusech	37
8 Závěr	39
9 Slovníček	43
10 Seznam zkratk a značek	46
10.1 Zkratky typů textu použité v grafech	46
11 Seznam literatury a elektronických zdrojů	47

2 Úvod

K výběru tématu bakalářské práce mě motivoval dlouhodobý zájem o problematiku postavení žen v české společnosti, s nímž souvisí i jazykové otázky přechylování pojmenování. Problematice postavení žen v naší společnosti jsem se věnovala už v roce 2005 v práci *V hlavní roli žena*, kterou jsem napsala v rámci soutěže *Ke kořenům demokracie*. K tématu přechylování ženských pojmenování jsem napsala v rámci semináře *Aktuální aspekty současné slovo tvorby* v roce 2010 seminární práci *Suffixy -yně (s variantou -kyně) a -antka v retrográdních slovnících Českého národního korpusu*. V této souvislosti jsem se blíže seznámila s Českým národním korpusem a možnostmi práce s ním. Při psaní bakalářské práce jsem navštěvovala seminář *Český jazyk a korpus*, abych se naučila s korpusem dobře pracovat.

V první části bakalářské práce rekapituluji poznatky o přechylování názvů profesí získané z jazykových příruček a časopisů. Tyto poznatky se staly východiskem pro nastínění dané problematiky v našem kulturním prostředí a pro závěrečné shrnutí.

Teoretická část je rozdělena na čtyři úseky. Zabývám se nejprve pojmem přechylování a vysvětluji jeho význam. Uvádím rozpory v chápání jeho významu. Dále se věnuji způsobům tvoření přechýlených jmen. Třetí úsek je věnován otázce, jaké osoby přechýlená jména označují. V úseku posledním se zabývám jmény, která se nepřechylují.

Další část práce je věnována těm sufixům, které se při tvoření přechýlených jmen používají nejčastěji.

Pro potřeby praktické části práce jsem nejprve z obou dílů slovníku *Nová slova v češtině* vy excerpovala přechýlená pojmenování. Ta jsem poté, není-li uvedeno jinak, ve formě lemmat zadávala do korpusů. U substantiv, která jsem v korpusech našla, jsem zaznamenala četnost a místa výskytu. Některá substantiva se vyskytovala ve slovníku ve dvou formálních variantách (například *brand manažerka/brand managerka*), pokud jsem je obě našla v korpusu, srovnala jsem počet výskytů každé z nich a zdroje výskytu.

Zadání práce jsem rozšířila tím, že jsem dále ze slovníku *Nová slova v češtině* vybrala pojmenování mužského rodu označující profese, u nichž nebyla uvedena přechýlená podoba. Jména jsem podle pravidel uvedených ve výchozích jazykových příručkách přechýlila a zadávala do korpusů. U substantiv, která jsem v korpusech našla, uvádím opět četnost výskytu, jeho zdroj, případně i rok.

Ve druhé části práce se nejprve věnuji substantivům v korpusech nalezeným a posléze v přehledu vyjmenovávám nenalezená pojmenování. Pojmenování, jejichž existence není doložena ani ve slovníku *Nová slova v češtině* ani v korpusech, označuji asterixem.

Pokud bylo substantivum po zadání do korpusu nalezeno v cizojazyčné literatuře přeložené do češtiny a o těchto dílech v textu informuji, uvádím také překladatele daného díla. V SYN 2000 nejsou překladatelé děl uvedeni, proto jsem je vyhledala na webových stránkách Městské knihovny v Praze.

Mým cílem bylo shrnout dosavadní poznatky o přechylování názvů ženských profesí a zjistit, zda se nové názvy – ty, které jsem našla v *Nových slovech v češtině* – vyskytují také v korpusech SYN 2000 a SYN 2005. Následně jsem konstatovala, zda se odborná literatura nemýlíla v tvrzení o tom, které sufixy jsou při přechylování nejvíce používány.

Pro úplnost dodávám, že s korpusem SYN 2000 a SYN 2005 jsem pracovala v listopadu a v prosinci roku 2010 a všechny vyhledávky pocházejí z tohoto období. Seznam zkratk podle typů textu jsem za pomoci korpusu vytvořila v prosinci roku 2011. V lednu roku 2012 jsem pracovala s webovými stránkami Městské knihovny v Praze.

Na konec práce jsem zařadila slovníček, v němž vysvětluji význam některých méně známých substantiv, s nimiž v textu pracuji. Ve slovníčku uvádím hlavně přechýlená jména, která se (zatím) příliš nepoužívají a jejichž význam by tudíž nemusel být znám. U substantiv, která jsem v *Novém akademickém slovníku cizích slov* nebo v *Nových slovech v češtině 1 a 2* našla pouze v nepřechýlené podobě, uvádím i přechýlenou podobu označenou asterixem. Nedoložené přechýlené podoby navíc zvýrazňuji tučným písmem.

Seznamy substantiv, v práci uvedené, jsou řazeny vždy abecedně. Do druhé části bakalářské práce je vloženo i několik grafů, které jsem pro znázornění výskytu podstatných jmen v daných typech textů vytvořila. Důvodem jejich uvedení je vysoký výskyt substantiv, k nimž se vztahují, i v jiných typech textů než jen v textech publicistických.

3 Přechylování (moce) v odborné literatuře

3.1 Pojem přechylování očima odborníků

„Živé bytosti se v češtině pojmenovávají ve shodě s přirozeným, biologickým rozlišením rodovými podstatnými jmény mužského nebo ženského rodu“¹. Přechylování (moce) je pojmenovací postup při tvoření pojmenování nejčastěji ženských osob². Je to proces, při němž vznikají rodové protějšky pojmenování ženského nebo mužského³. Přechýlením se změní u životných jmen původní rod a jméno dostane příznak jiného pohlaví⁴. Přechýlené jméno se tak od základového liší hlavně doplňujícím příznakem signalizujícím ženské pohlaví⁵. K obsahu pojmu se přidává modifikační příznak (například „učitel + doplňující příznak ženského pohlaví = učitelka“) /Příruční mluvnice češtiny 1995, s. 120/. Přechylování je podle Opavské (2005) tradiční přechylovací postup, kdy je k pojmenování označujícímu živou bytost doplněn rys „ženské pohlaví“.

Z neologického hlediska jsou nová přechýlená jména motivována nově vzniknuvšími substantivy (*arboristka*), nebo staršími substantivy (*outsiderka*), nebo staršími substantivy, jejichž význam ale odpovídá novému významu základového substantiva (*motorkářka*, *presentátorka*), případně jsou nová přechýlená jména motivována potenciálně existujícími substantivy mužského rodu (*alternátorka*, *šéfkostymérka*). Ze slovtvorného hlediska jsou nová přechýlená jména tvořena ze základových jmen mužského rodu prostřednictvím přechylovací přípony.

Kromě přechylování existuje podle Opavské i kompozitní tvoření, které se však může považovat za přechylování také. Některá substantiva ženského rodu jsou při tomto přechylování motivována. Pokud substantivum mužského rodu obsahuje radixoidy a prefixoidy (*bio-*, *šéf-*, *ex-*, *top-* a další), vznikají ženská pojmenování *bioteroristka*, *šéfdiplomatka*, *exšampionka* a další (Opavská 2005, s. 40-52).

Moce se tedy obvykle považuje za rozšíření mužského tvaru koncovkou, Rusínová (2004) s tím ale nesouhlasí. „*Nejde o přidávání ženského rodu k mužskému, ale o přirozený rod jako součást povahy pojmové báze, která je substanční, konkrétní, životná, personická, ženská nebo mužská a která se spojuje s různými pojmovými příznaky*“ (Rusínová 2004, s. 234). Vznik přechýlených názvů je „*proces, při němž vznikají jména mužská a ženská paralelně jako rodové varianty téže onomaziologické třídy*“ (Rusínová 2004, s. 234). „*Dlouholeté*

¹ Dokulil a kol. 1967, s. 536

² Opavská 2005, s. 40

³ Rusínová 2004, s. 231

⁴ Dokulil a kol. 1962, s. 47

⁵ Havránek a kol. 1981, s. 120

užívání forem maskulin pro oba rody a nerozlišení rodu gramatického a přirozeného zastávalo logicky fakt, že učitelka, tedy ‚žena, která učí‘, nevzniká přidáním ženského rodu k učitel, tedy k ‚muž, který učí‘, jak předpokládá pravidlo moce“⁶.

Přechylují se hlavně názvy osob, méně pak zvířat. V práci jsou brány v úvahu pouze názvy osob, v druhé části práce pak konkrétně pojmenování označující osoby ženského rodu podle profese.

Vztah mezi mužským a ženským jménem je modifikační. Ženské jméno patří do stejné onomaziologické kategorie jako základové jméno mužského rodu. „*Přechýlená jména ženského tedy netvoří samostatnou onomaziologickou kategorií, nýbrž pouze modifikační slovotvornou kategorií (...)*“⁷. V lexikálním významu fundovaných slov je i lexikální význam slov fundujících⁸. Deriváty fundujících slov patří vždy ke stejnému slovnímu druhu jako fundovaná slova⁹.

Femininum může postrádat některý z významů maskulina (*mistr* je vedoucí dílny, specialista a titul umělce nebo sportovce, v ženském rodě je vedoucí dílny *mistrová* a výborná sportovkyně je *mistryně*)¹⁰. Stylistická hodnota jednotlivých výrazů se liší postupem doby (například výrazy *doktorka* nebo *filoložka* jsou dnes už neutrální součástí slovní zásoby)¹¹.

Tvoří-li přechýlená forma součást konkrétního pojmenování a stojí před osobním jménem, je přechýlená forma správná (*náměstkyně ředitele Marie Nováková*), v případě apozičního vyjádření, které stojí za osobním jménem a je od něj odděleno čárkou, není nutné přechylovat (*Jana Novotná, přednosta oddělení*). Petr (1980) ovšem doporučuje používat přechýlené tvary i v případě apozičního vyjádření¹².

Podle Šmilauera (1971) by se ve spisovném jazyce měla ženská jména důsledně přechylovat, a to i hodnosti a vědecká označení (*generálka, doktorka*). Užívání nepřechýlených podob je totiž nespisovné.

Již Jedlička (1955, s. 79) tvrdil, že v češtině je snaha označovat ženy, které vykonávají jisté povolání nebo mají hodnosti, samostatnými jmény odvozenými od mužských jmen (*vojákyň, poručice*)¹³. V češtině má ženský rod vlastní koncovky. Otázkami rodu se zabývá mimo jiné disciplíny i genderová lingvistika. Někdo může mít dojem, jako by postavení ženy a její práva ve společnosti souvisela s jejími právy v jazyce. V duchu představ o revizi

---

⁶ Rusínová 2004, s. 231-234

⁷ Dokulil a kol. 1967, s. 537

⁸ Rusínová 2004, s. 229

⁹ Tamtéž, s. 229

¹⁰ Čmejrková 2002, s. 276

¹¹ Dokulil a kol. 1967, s. 537-538

¹² Petr 1980, s. 267

¹³ Čmejrková 2002, s. 275

patriarchálního modelu jazyka se upravují názvy povolání, a to je přirozené. Čeština jako slovanský jazyk má v systému zakořeněnou kategorii rodu v oblasti morfologické a syntaktické¹⁴. Český jazyk má tendenci využívat přechýlená pojmenování, kterých sice existuje mnoho, ale jsou užívána méně než pojmenování mužská. Mužský rod je totiž nepříznačový, má rodově specifickou i generickou funkci (označuje lidské bytosti vůbec, oproti tomu ženský rod je příznačový v pojmenovávání živých bytostí vytvořených od maskulin). Patriarchální paradigma je jev známý z angličtiny a němčiny a šíří se do dalších jazyků.

Podle Čmejrkové (2002) je přechylování produktivním slovtvorným postupem, kterým se od substantivních maskulin derivují feminina. Stylisticky mohou členy dvojice stát na stejné rovině (*závodník – závodnice*). Jindy jsou feminina méně ustálená (například se používá pojmenování *psychiatřička* i *psychiatryně*). Existují i případy, kdy jsou feminina výchozí a maskulina sekundární (pojmenování *uklízeč* je derivováno od *uklízečka*)¹⁵. V nové vrstvě slovní zásoby mají své místo názvy ženských osob, které však nevznikly přechylením. Pojmenovacím příznakem pro nová ženská pojmenování může být předmět činnosti (*aerobička*) nebo samotná činnost (*přebíračka*) nebo vlastnost, kterou žena má (*stíněnka*). Vedle sufigovaných nepřechýlených názvů ženských osob existují také nepřechýlené názvy, které patří k prefigovaným, prefixoidním a radixoidním substantivům (*supermodelka*). O nich viz dále.

Dále existují slovtvorně adaptované přejímky (*misska, babysitterka*), těch ovšem není velká skupina. Jejich základem jsou přejatá slova, která označují osoby vykonávající ženskou činnost. Přirozený ženský rod není u původních pojmenování po formální stránce vyjádřen. Naznačí se příponou *-ka* s rodově diferencující funkcí (*au-pair* → *au-pairka*).

Zaznamenejme také nová ženská pojmenování víceslovná, která jsou často zapojena do neologické slovtvorné trojice typu: pojmenování nové profese, sportu, činnosti a podobně – nové pojmenování mužské osoby – nové pojmenování ženské osoby (Martincová 2000, s. 386) – *plážový volejbal – plážový volejbalista – plážová volejbalistka*. Vznikají také neosémantismy (*surfařka* – tedy žena pracující na internetu). Mezi přechýlená jména patří strukturně-sémantické skupiny jmen.

Přechylují se i maskulina, k nimž femininní protějšky dříve neexistovaly (*golfistka*), ale také se tvoří maskulina od feminin (*model, feminista*). Derivace feminin od maskulin je sice ve většině případů možná, ale přechýlená substantiva v textu mají nízkou frekvenci. Je to způsobeno tím, že rodově neutrální a generické je maskulinum. Jakobson (1932) zavedl do

¹⁴ Čmejrková 1996, s. 145-147

¹⁵ Čmejrková 2002, s. 263-274

lingvistiky korelaci příznakovosti: bezpříznakovosti morfologických kategorií. Zatímco základové substantivum nevyjadřuje rodový příznak, přechýlené femininum je příznakové. Ovšem ve větě „*Na poradu se dostavilo pět učitelek a tři učitelé, má slovo ‚učitelé‘ příznakově mužskou referenci*“ (Čmejrková 2002, s. 279). Užití generických maskulin v některých případech může vytvářet dojem, že ve větě se mluví o mužích: „*Vládnout budou ekonomové a právníci*“ (Čmejrková 2002, s. 279).

V referenční pozici ve 3. osobě může být femininum, pokud se jedná o jednu ženskou osobu nebo o více osob ženského rodu (*Naše učitelka je nemocná.*) Hovoří-li žena o osobě v 1. osobě, může použít i mužský rod (*jako právník se domnívám...*) Ženy o sobě mohou mluvit v mužském rodě, ale pokud mluví k druhé osobě ženského pohlaví, rod je respektován (viz např. oslovení žen v ženských časopisech: *vážené čtenářky* apod.) Paralelismus se může vyskytnout například v administrativních formulářích nebo v inzerátech. Dalo by se uvažovat o používání kolektivních jmen (*senát, předsednictvo, vědecká obec*)¹⁶. V současné době vznikají paralelní pojmenování pro obě pohlaví (*vizážista – vizážistka*). Jsou také pojmenování, ke kterým neexistují mužské protějšky (*baletka, sufražetka*), ale stejně tak zaznamenáme substantiva mužského rodu, k nimž neexistují ženské ekvivalenty (*letušák*). Jak je uvedeno výše, k některým ženským pojmenováním bylo substantivum v ženském rodě vytvořeno sekundárně (*model*)¹⁷.

3.2 Jak se tvoří přechýlená jména?

Je-li mužským protějškem neodvozené jméno, je odvozovacím základem plný kmen mužského jména a k němu se připojují formanty (*car*→*cař-ice*, *chirurg*→*chirurg-yně*, *chirurg*→*chirurg-ka*). Je-li mužským protějškem odvozené jméno, je motivace zprostředkovaná základovým slovem příslušného mužského jména (*mlad-ý*→*mlad-ík*, *mlad-ice*). Podle podoby odvozeného základu rozlišujeme dva typy přechylování. U prvního typu je odvozovacím základem plný kmen neodvozeného mužského jména (*přítel*→*přítel-kyně*) nebo odvozeného (*učitel – učitel-ka*). U druhého typu je odvozovacím základem neplný kmen mužského jména (*soud-ce – soud-kyně*). V prvním případě se formant připojuje k plnému kmeni a je jeho součástí. V druhém se odsune přípona a koncovka a připojí se sdružený formant¹⁸.

---

¹⁶ Čmejrková 2002, s. 274-283

¹⁷ Rusínová 2004, s. 232-234

¹⁸ Dokulil a kol. 1967, s. 537-538

3.3 Jaké osoby označují přechýlená jména?

Přechýlená jména se tvoří od životných jmen označujících osoby podle zaměstnání, původu, příslušnosti, funkce, zájmové činnosti, přívrženectví, dále se tvoří od názvů činitelů nebo nositelů vlastností. Tvoří se kvůli rozlišení přirozeného rodu zvláštní příponou přidávanou ke jménům mužského rodu¹⁹. S rozvojem činností, které původně vykonávali muži, vznikaly odvozované řady jejich pojmenování. Mužská pojmenování se stávala základem pro pojmenování žen²⁰. Mezi přechýlená jména, jak už bylo řečeno, patří „*pojmenování žen podle profese, zaměstnání, povolání nebo funkce*“ (Opavská 2005, s. 43). Početné jsou tyto výrazy díky mimojazykovým okolnostem. Tvoří se od názvů pracovníků, kteří jsou zaměstnání v oborech zakončených na *-ika*, *-logie*, *-terapie* (*arboristka*, *ergoterapeutka*). Nové názvy mužských a ženských osob jsou spjaty s novými činnostmi (*mediátorka*). Názvy mohou být také motivovány předmětem, místem činnosti nebo přístrojem. Motivujícími slovy jsou v takových případech konatelská jména (*letenkářka*, *galeristka* či v neformální komunikaci například *zprávařka*). Mezi činitelská jména pak bude patřit například substantivum *průvodkyně* (Dokulil a kol. 1962, s. 47). Přechyluje se z přejatých podstatných jmen mužského rodu (*manažerka*). Pojmenování žen podle funkcí užívaná ve veřejné správě se objevila po roce 1989 (*místostarostka*, *primátorka*).

Dále patří mezi přechýlená jména „*pojmenování žen podle zájmové činnosti a pojmenování žen podle příslušnosti, přívrženectví k něčemu a podle předmětu jejich činnosti anebo zájmu, obluby*“ (Opavská 2005, s. 45). Patří sem substantiva *skialpinistka*, *florbalistka*, *trojskokanka*, *hiphopačka* či *technařka*. V případě pojmenování ženy podle přívrženectví hraje roli potřeba autora tuto ženu pojmenovat, nejedná se o potřebu společenskou. Rodové slovtvorné dvojice jsou doloženy s pravidelností (ženský protějšek se nevyskytuje u substantiv *zemanista* či *blairovec*), výjimkou jsou párové výrazy *zemanovec – zemanovkyně*.

Mezi přechýlená jména řadíme také pojmenování žen podle charakteristického příznaku. I zde je použité pojmenování ovlivněno potřebou autora textu (*kinofilka*, *bezdomovkyně*).

Nejvíce přechýlených jmen se ale vyskytuje ve skupině pojmenování žen podle profese, povolání a zaměstnání²¹.

Rozlišení přirozeného rodu je součástí lexikálního významu; názvy vznikaly jako heteronomní a pojmenovávaly rodinné a společenské role (*muž – žena*, *matka – otec*, *krejčí –*

---

¹⁹ Havránek a kol. 1981, s. 120

²⁰ Rusínová 2004, s. 231

²¹ Opavská 2005, s. 40-52

švadlena). Pokud žena byla primární osobou ve vztahu k motivující roli, vznikala jen ženská pojmenování, nebo ženská a pak mužská (*kmotra – kmotr*)²².

V češtině se dají tvořit rodové dvojice – slovotvorné nebo neslovotvorné. Ve slovotvorných jsou jména ženského rodu odvozená slovotvornou příponou od podstatného jména mužského rodu. Neslovotvorné dvojice se dělí na lexikální a souslovné. Členy lexikální neslovotvorné dvojice mají odlišnou lexikální podobu (*bratr – sestra*). Jeden člen souslovné neslovotvorné dvojice má podobu sdruženého pojmenování (*tapír – samice tapíra*).

Jen v několika málo případech jsou členy slovotvorné dvojice rodově specifikovány (*muž – žena*). Každý člen označuje jeden přirozený rod – mužský, nebo ženský (*kočka, přítel*)²³. Slouží tedy jako hyperonymum²⁴.

Pokud pojmenování mužů a žen nejsou ve vztahu vzájemné odvozenosti, je vztah mezi nimi ekvipolentní, jsou příznaková a nemohou se vzájemně nahrazovat (*chlapec – dívka*). Pokud se jedná o pojmenování osob podle příbuzenství, jsou to odvozená párová rodová pojmenování (*tchán – tchyně, vnuk – vnučka*), nedochází k neutralizaci rodového protikladu (Čmejrková 2002, s. 263-274).

Dříve přechýlená jména označovala povolání (*učitelka*), manželky a dcery (*kovářka, učitelová*)²⁵. Pro označení profese se ale tento význam dnes už neužívá²⁶; například pojmenování *radová* budeme dnes chápat jako název ženiny profese²⁷.

Ženské protějšky mužských názvů označují také obyvatelky (*vesničanka*) a nositelky vlastností (*mladice, krasavice*)²⁸.

---

²² Rusínová 2004, s. 231-234

²³ Dokulil a kol. 1967, s. 536

²⁴ Rusínová 2004, s. 231

²⁵ Šmilauer 1971, s. 77

²⁶ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 304

²⁷ Petr 1980, s. 266

²⁸ Dokulil a kol. 1962, s. 47

3.4 Jaká jména se nepřechylují?

Některá maskulina nemají ženský protějšek²⁹. Nepřechylování některých jmen je způsobeno „*biologickými rysy určujícími denotaci takových feminin*“ (*rodička, kojná*), „*historickou distribucí v sociálním a profesním prostředí*“ (*číšník – číšnice* nebo *servírka*), „*rozdílnými kulturními hodnotami maskulinních a femininních charakteristik*“ (*plešatec, modroočka*) /Čmejrková 2002, s. 275-276/. Pokud označujeme vlastnost, může docházet ke kolísání – mudrující dívka může být nazvána *filosofkou* i *filosofem* (Šmilauer 1971, s. 77).

Abychom se vyhnuli užití přirozeného rodu, můžeme použít rodově neutrální pojmenování (*manželé, prarodiče*).

V češtině existují vespolečná, obourodá pojmenování, která označují muže i ženy (*člověk, host, sirotek, blázen, pokrytec*), jsou však rodu mužského. V současné době je tendence tvořit od nich feminina (*génijka, hostka, opilka*). Mezi rodově nepříznačnými substantivy patří *osoba, postava, osobnost, figura, kapacita, hvězda, obluda* a ta jsou ženského rodu. K přirozenému rodu pojmenování *jasnost* nebo *excelence* se referuje přivlastňovacím zájmenem *jeho* nebo *její*. Obourodá pojmenování mají v prvním pádě singuláru stejný tvar pro maskulinum i femininum, ale patří k dvěma morfologickým paradigmatům (*sirota, choť*, některá činitelská jména utvořená od sloves příponou *-čí /mluvčí/*, substantivizovaná adjektiva vzniklá univerbizací z dvouslovných názvů */dospívající, cestující/*). /Čmejrková 2002, s. 263-274/

---

²⁹ Dokulil a kol. 1967, s. 537-538

4 Nejčastěji používané přechylovací sufixy

4.1 Přechylovací sufix -ka

Jedná se o nejčastěji používaný sufix při přechylování domácích i cizích podstatných jmen. Přípona *-ka* odvozuje od apelativních pojmenování osob odvozených i neodvozených, domácích i přejatých a od názvů příslušníků národů. K mužským jménům cizího původu zakončeným na souhlásku se přidává také (*referentka, chirurgka*).

Při přechylování tímto sufixem někdy dochází k samohláskové a souhláskové alternaci (*mnich – mniška, boháč – bohačka*). Před příponou *-ka* se na konci základového slova mění souhlásky *k, h (g), ch* v *č, ž, š (bioložka, černoška)*³⁰.

Existují dva typy odvozování feminin sufixem *-ka* podle povahy odvozovacího základu. Pokud je odvozovacím základem plný kmen mužského jména a základové mužské jméno je domácí nebo zdomácnělé, dělí se tento typ odvozování na dva podtypy. Do prvního patří jména „*neodvozená, příp. odvozená předponou nebo změnou tvaroslovné charakteristiky, popřípadě složená bez přípony*“ (*havířka, pilotka, Italka, dobrodružka*). Do druhého typu patří jména „*odvozená příponou, popřípadě složená a zároveň odvozená příponou*“ (*tazatelka, pečovatelka, opisovačka, pošťačka, právnička, dvořanka, shánělka*). /Dokulil a kol. 1967, s. 542/

Pokud je základovým jménem maskulinum přejaté, dělíme přechýlená jména na „*neodvozená, popřípadě složená bez přípony*“ (*astronomka, agronomka*) a na „*odvozená příponou, popřípadě složená a zároveň odvozená příponou*“ (*katechetka, žurnalistka, maturantka, pasažérka, skeptička*). Druhým typem jsou jména, jejichž „*odvozovacím základem je neplný (odvozovací) kmen jména mužského*“ (*míšenka, vlastenka, svéhlavka*).³¹

Z plného kmene maskulin domácích i cizích s následujícími příponami vznikají například pojmenování uvedená v závorkách: *-tel (spisovatelka), -ák (žebračka), -č (prodavačka), -ář (čtenářka), -až (lyžařka), -íř (malířka), -an (venkovanka), -ista (houslistka), -ent (abonentka), -ik (historička)*³², dále *-och (rudoška), -log (psycholožka)*³³, z primárního kmene maskulin s příponou *-(e)c* vznikne například pojmenování *snoubenka*³⁴. Přípona *-ce* tvoří přechýlená jména ze jmen podle původu³⁵. U názvů přechýlených od mužských jmen s příponou *-ce* se tato přípona odsouvá. Stejně je tomu u názvů odvozených od mužských substantiv

³⁰ Havránek a kol. 1981, s. 120-121

³¹ Dokulil a kol. 1967, s. 541-546

³² *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 305

³³ *Příruční mluvnice češtiny* 1995, s. 121

³⁴ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 305

³⁵ Šmilauer 1971, s. 78

zakončených na *-ník* (*školnice*). Tyto výrazy tedy vznikají resufixací³⁶. Někdy mají ženská jména ke jménům zakončeným na *-ce* příponu *-kyně* (*poslankyně*; existuje však *zřízenkyně* i *zřízenka*)³⁷.

Rozšířenými formami přípony *-ka* jsou sufixy *-ěnka* (*hraběnka*) a *-ovka* (*Židovka*)³⁸. Dále jsou širšími variantami *-enka* (*Slovenka*), *-ička* (*kralička*), *-ezka* (*princezka*)³⁹.

4.2 Přechylovací sufix *-yně*

Sufix *-yně* je pouze přechylovací⁴⁰. Sufix se připojuje k názvům osob se základem zakončeným na *-g*, *-h*, *-k* (*kolegyně*, *bohyně*, *žákyně*). Někdy se připojuje k základům zakončeným na *-r* (*obryně*)⁴¹. Tato méně užívaná přípona tvoří často stylisticky příznaková nebo frekvenčně omezená jména. Při tvoření slov touto příponou dochází k alternacím (například *č||k – boháč – bohákyne*)

Do prvního typu řadíme přechylená substantiva, jejichž odvozovacím základem je plný kmen mužského jména. Tento typ se dělí na dva podtypy. U prvního podtypu je „základové jméno mužské (...) neodvozené, popř. odvozené předponou nebo změnou tvaroslovné charakteristiky, popř. složené bez přípony“ (Dokulil a kol. 1967, s. 548). Patří sem výrazy *bohyně*, *Řekyně*, *ministřyně* a také výrazy tvořené nejčastější variantou sufixu *-yně*, příponou *-kyně* (*přítelkyně*, *zlatokopkyně*). Výrazy druhého podtypu jsou tvořeny základovými jmény mužskými, která jsou „odvozená příponou, popřípadě složená a zároveň odvozená příponou“. Mezi výrazy druhého podtypu odvozené sufixem *-yně* patří substantiva *vojákyne*, *svědkyně* či *Turkyně*. Mezi výrazy odvozené variantou *-kyně* počítáme podstatná jména *předsedkyně*, *ochranitelkyně* nebo *velitelkyně*.

Druhý typ výrazů odvozených příponou *-yně* tvoří ta jména, jejichž odvozovacím základem je neplný kmen mužského jména. Mezi výrazy odvozené příponou *-yně* patří například *hospodyně*. Mezi substantiva odvozená variantou *-kyně* patří *nájemkyně*, *vytrvalkyně*, *žalobkyně*, *spojenkyně*⁴². Varianta *-kyně* u substantiv zaměňuje mužskou příponu *-a* (*předseda*→*předsedkyně*), *-ce* (*správce*→*správkyně*), *-ec* (*letec*→*letkyně*), a *-ek*

³⁶ *Encyklopedický slovník češtiny* 2002, s. 282

³⁷ Havránek a kol. 1981, s. 121

³⁸ Čechová a kol. 2000, s. 95-96

³⁹ Dokulil a kol. 1967, s. 538

⁴⁰ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 305

⁴¹ *Příruční mluvnice češtiny* 1995, s. 121

⁴² Dokulil a kol. 1967, s. 538-549

(*potomek*→*potomkyně*)⁴³. Některá substantiva přechýlená variantou *-kyně* se mohou vyskytovat i s příponou *-ka* (*přítelkyně* – *přítelka*)⁴⁴. Další méně se vyskytující variantou je *-ovkyně* (*tkalcovkyně*).

4.3 Přechylovací sufix *-ice*

Tento sufix je po příponě *-ka* při přechylování druhým nejčastěji používaným. Přechyluje především mužská jména domácího původu⁴⁵. Odvozuje od mužských substantiv, která mají sufix *-ík* nebo *-ník* resuffixací. To znamená, že tento sufix je nahrazen sufixem ženským *-ice* (*hudebnice, knihovnice, řeznice*). Tento sufix tvoří také jména *světice* či *krasavice*⁴⁶. Při tvoření substantiv se uplatňují alternace souhláskové (r||ř *car* – *cařice*) a samohláskové (í||i *poručík* – *poručice*)⁴⁷.

Odvozovacím základem může být plný kmen mužského jména. Příkladem substantiva vytvořeného od neodvozeného podstatného jména je *cařice*, příkladem substantiva vytvořeného od odvozeného podstatného jména *učnice*. Z plného kmene se tvoří osobní názvy (*poslice*)⁴⁸. Odvozovacím základem může být také neplný (odvozený) kmen mužského jména (*zdravotnice, rolnice, krasavice, začátečnice*).

Dalšími variantami přípony *-ice* je *-nice* (*dlužnice*), *-čice* (*hastrmančice*), *-ovice* (*židovice*), a *-evice* (*carevice*).

---

⁴³ Šmilauer 1971, s. 78

⁴⁴ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 305

⁴⁵ Dokulil a kol. 1967, s. 538-546

⁴⁶ *Příruční mluvnice češtiny* 1995, s. 121

⁴⁷ Dokulil a kol. 1967, s. 547

⁴⁸ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 306

5 Méně frekventované sufixy

5.1 Přechylovací sufix -na

Odvozovacím základem může být plný kmen mužského jména. Pokud se jedná o neodvozené mužské jméno, můžeme uvést příklady *kněžna* a *královna*, pokud o odvozené mužské jméno, tvoří se například pojmenování *stařena* či *šlechtična*⁴⁹. Sufix *-na* není produktivní⁵⁰.

Sufix *-na* (*kněžna*) má několik rozšířených variant, patří mezi ně *-ovna* (*královna*), *-evna* (*carevna*), *-ezna* (*princezna*), *-ina* (*gazdina*), *-ena* (*přadlena*)⁵¹. Varianty *-ovna* a *-evna* se používají také u jmen příslušnic vládnoucích rodů (*Anežka Přemyslovna*) a u ruských jmen po otci (*Olga Petrovna*)⁵². Přípona *-ovna* zaměňuje mužskou příponu *-ovec*. Přípona *-na* a její varianta *-ovna* označují feudální hodnosti⁵³.

5.2 Přechylovací sufix -ová

Přípona *-ová* se používá především při přechylování příjmení (*Nováková*)⁵⁴. Formy zakončené na *-ová* jsou oficiální⁵⁵. Dříve tento sufix označoval manželky nositelů funkcí a hodností (*paní generálová*, *ministrová*)⁵⁶, k tomuto účelu se však už neužívá⁵⁷. Tato pojmenování se tak odlišovala od názvů označujících ženy, které povolání vykonávaly (*doktorka*)⁵⁸. Pojmenování zakončená na *-ová* jsou v obecných názvech spíše řídká (*mistrová*)⁵⁹. Formy na *-ová* jsou blízké přivlastňovacím adjektivům, tato jména by měla být řazena k pojmenováním mutačně-příslušenským⁶⁰.

Hlavním základem pro utvoření přechyleného jména touto příponou je plný kmen mužského jména. Je-li to neodvozené mužské jméno, vznikají pojmenování jako *carová* či *švagrová*; pokud je mužské jméno odvozené, mohou být příkladem pojmenování *radová* nebo *berňová*.

---

⁴⁹ Dokulil a kol. 1967, s. 550

⁵⁰ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 307

⁵¹ Dokulil a kol. 1967, s. 538

⁵² Čechová 2000, s. 96-96

⁵³ Šmilauer 1971, s. 77-78

⁵⁴ Čechová 2000, s. 95-96

⁵⁵ Rusínová 2004, s. 231

⁵⁶ *Příruční mluvnice češtiny* 1995, s. 121

⁵⁷ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 306

⁵⁸ Havránek a kol. 1981, s. 120

⁵⁹ *Mluvnice češtiny I* 1986, s. 306

⁶⁰ Rusínová 2004, s. 232

5.3 Přechylovací sufix -anda

Tento sufix tvoří stylisticky příznaková jména (*štramanda*)⁶¹.

---

⁶¹ Dokulil a kol. 1967, s. 550

6 Přechýlená pojmenování v korpusech

6.1 Přechýlená pojmenování v korpusu SYN 2000

V *Nových slovech v češtině*, 1. a 2. dílu, jsem vyhledala a následně v korpusu SYN 2000 našla tato pojmenování:

<i>canisterapeutka</i>	<i>šéfdiplomatka</i>
<i>kurýrka</i>	<i>šéfporadkyně</i>
<i>ombudsmanka</i>	<i>tour manažerka</i>
<i>performátorka</i>	<i>viceministryně</i>

Substantivum *ombudsmanka* jsem vytvořila z nepřechýleného podstatného jména *ombudsman*. Podstatné jméno *ombudsmanka* se v SYN 2000 vyskytuje třikrát, všechny výskyty pocházejí z publicistických textů, konkrétně pak z *Mladé fronty Dnes*, *Lidových novin* a magazínu *Týden*. V prvních dvou zdrojích bylo slovo uvedeno v roce 1996, ve třetím o tři roky později.

Podstatné jméno *kurýrka* jsem přechýlila z pojmenování *kurýr*, které bylo uvedeno v *Nových slovech v češtině*, v 1. dílu. Přechýlené pojmenování k názvu mužského rodu uvedeno nebylo, ale v korpusu SYN 2000 se vyskytlo. Pojmenování *kurýrka* se, zadáme-li ho jako lemma, vyskytuje čtyřikrát, avšak pouze dvakrát ve významu profese, zaměstnání. Jeden výskyt můžeme zaznamenat v populárně-naučném textu Johna MacDonalda *Velké bitvy druhé světové války* z roku 1995 (přeložil Jiří Mareš), druhý v *Mladé frontě Dnes* z roku 1994. Zbylé dva nálezy označují mužské jméno „Kurýrek“ a byly objeveny v románu Jáchyma Topola *Sestra*, který vyšel roku 1994 v Brně.

Pojmenování *performátorka* se v korpusu SYN 2000 vyskytuje jednou, nález pochází z *Lidových novin* z roku 1994.

Podstatné jméno *canisterapeutka* se vyskytuje v korpusu SYN 2000 jednou a jeho zdrojem je *Mladá fronta Dnes* z roku 1999.

Stejně je tomu u jmen *šéfporadkyně*, *šéfdiplomatka* a *tour manažerka*, které se vyskytují v korpusu také pouze jednou a také v publicistických textech. Substantivum *šéfdiplomatka* jsem přechýlila z podstatného jména *šéfdiplomat*. Názvy *šéfporadkyně* a *šéfdiplomatka* byly nalezeny v *Mladé frontě Dnes*. Podstatné jméno *šéfporadkyně* bylo objeveno v deníku z roku 1999 a podstatné jméno *šéfdiplomatka* obsahuje o dva roky mladší vydání *Mladé fronty Dnes*. Substantivum *tour manažerka* našel program v časopisu *Rock & Pop* z roku 1998. Pojmenování *tour managerka* se v korpusu SYN 2000 nevyskytuje.

Název *viceministryně* se ale v korpusu vyskytuje dvakrát, oba výskyty byly nalezeny v publicistických textech, konkrétně v *Hospodářských novinách* z roku 1995.

6.2 Přechýlená pojmenování v korpusu SYN 2005

V korpusu SYN 2005 byla nalezena tato jména, získaná z obou dílů slovníku *Nová slova v češtině*:

<i>au-pairka</i>	<i>euromanažerka</i>
<i>brand managerka</i>	<i>europoslankyně</i>
<i>brand manažerka</i>	<i>floristka</i>
<i>čepičkářka</i>	<i>numeroložka</i>
<i>dentální hygienistka</i>	<i>topmanažerka</i>
<i>etikoterapeutka</i>	

Pojmenování *au-pairka* se, zadáme-li ho jako word, vyskytuje v SYN 2005 sedmkrát, převažuje výskyt v novinových textech nad výskytem v beletrii, konkrétně v románu Richarda Kearneyho *Samův pád* z roku 1999. Psychologický román přeložil Marek Toman a vyšel v Praze. Tři nálezy pocházejí z novin *Právo* z roku 2000 ze článku zabývajících se skloňováním podstatného jména *au pair*, jeden nález z *Lidových novin* z roku 2002 a o dva roky mladší nález byl vyhledán v týdeníku *Reflex*.

Po zadání nepřechýleného substantiva *au-pair* – je-li implicitním atributem word – do korpusu nalezne program dvacet dva nálezů. Dva nálezy z novin *Právo* z roku 2000 označují ženy i muže, jeden nález z časopisu *Reflex* z roku 2002 označuje pouze muže. Zbylé vyhledávky označují *au-pair* – ženy a pocházejí z románů (čtyři nálezy) a publicistických textů (čtrnáct nálezů). Nejvíce výskytů z beletrie pochází z detektivního románu Ruth Rendellové z roku 2001 *Dům se schodištěm* (přeložila Marie Brabencová-Válková), v publicistice je zastoupen týdeník *Reflex* z let 2002-2003. Jeden nález pochází ze souboru povídek *Byli jsme si blízcí* autora Hanifa Kureishiho. Vyšel v roce 2000 v Praze a přeložil ho Viktor Janiš.

Pro zajímavost je možné uvést, že po zadání nepřechýleného podstatného jména *aupair* do korpusu SYN 2000 nalezne program sedm výskytů. V pěti z nich je substantivum součástí webové adresy, ve dvou z nich pak označuje ženy věnující se této profesi. Tyto dvě vyhledávky pocházejí z magazínu *Leo čtení* z roku 1997 a z novin *Právo* z roku 1998.

Jména *dentální hygienistka* a *euromanažerka*, které bylo vytvořeno z mužského protějšku, se vyskytují jednou, obě v novinách *Právo* z roku 2002. Pojmenování *zubní hygienistka* nebylo nalezeno ani v jednom z korpusů.

Podstatné jméno *numeroložka*, zadané jako lemma, obsahuje korpus pětkrát, všechny vyhledávky pocházejí z novinových textů. Nejvíce se slovo *numeroložka* vyskytuje v deníku *Blesk* z let 2000, 2001 a 2004. Zbylé nálezy pocházejí z magazínu *Story* z roku 2000 a z *Hospodářských novin* z roku 2003.

Slovo *čepičkářka*, které jsem vytvořila z mužského protějšku, bylo nalezeno jen jednou, ukázka textu pochází z knihy *Básně* Francoise Villona, básně přeložil Otokar Fischer a vyšly v roce 1995 v Praze.

Bližší je nutné se zastavit u pojmenování *brand manažerka* a *brand managerka*. V korpusu SYN 2005 se vyskytují obě možnosti. Je nutné rozlišit pojmenování *junior brand manažerka* a *senior brand manažerka*. Zadáme-li slovní spojení *brand manažerka* do korpusu SYN 2005 jako lemma, ve výsledcích hledání se zobrazí dvakrát *junior brand manažerka* a dvakrát *senior brand manažerka*. Tři vyhledávky pocházejí z časopisu *Marketing a Media*, jedna z časopisu *Trend marketing*. O rozlišení pojmů *junior brand manažerka* a *senior brand manažerka* *Nová slova v češtině* nevypovídají, lze se však domnívat, že *senior brand manažerka* bude výše postavená pracovnice, *junior brand manažerka* potom bude mít pozici nižší.

Pojmenování *brand managerka* se vyskytuje v korpusu jednou, pochází z časopisu *Trend marketing*. Tento časopis tedy užívá obě formy. V daném případě ovšem není uvedeno, jedná-li se o *junior brand manažerku*, či *senior brand managerku*.

Výrazy *etikoterapeutka* a *topmanažerka* nalezneme v korpusu jednou, obě se vyskytují v publicistických textech z roku 2002, první v *Nedělním Blesku*, druhé v *Moderním řízení*. Podoby *top manažerka*, *top managerka* ani *topmanagerka* nebyly nalezeny.

Podstatné jméno *floristka* je v korpusu dvakrát, bylo nalezeno v publicistických textech; konkrétně pak v deníku *Blesk* z roku 2003 a v *Mladé frontě Dnes* z roku 2004.

Přechýlené jméno *europoslankyně* bylo zaznamenáno desetkrát, a to pouze v novinových článcích. Polovina výskytů pochází z magazínu *Týden* z roku 2004. Ze stejného roku je i vydání novin *Právo* s jedním zaznamenaným výskytem. Shodně dva a dva nálezy pocházejí z deníku *Blesk* z roku 2004 a z *Mladé fronty Dnes* z téhož roku.

6.3 Přechýlená pojmenování v korpusech SYN 2000 a SYN 2005

V obou korpusech byla nalezena tato pojmenování ženského rodu, vybraná z obou dílů slovníku *Nová slova v češtině*:

<i>asistentka</i>	<i>moderátorka</i>
<i>bavička</i>	<i>performerka</i>
<i>DJka</i>	<i>prezidentka</i>
<i>dublérka</i>	<i>primátorka</i>
<i>ergoterapeutka</i>	<i>senátorka</i>
<i>galeristka</i>	<i>starostka</i>
<i>manažerka</i>	<i>vicekancléřka</i>
<i>místostarostka</i>	<i>vizážistka</i>

Dále jsem v korpusech našla následující pojmenování, která se v *Nových slovech v češtině* vyskytují jen v nepřechýlené podobě:

<i>auditorka</i>	<i>policistka</i>
<i>dealerka</i>	<i>státní zástupkyně</i>
<i>dýdžejka</i>	<i>stylistka</i>
<i>editorka</i>	<i>vicepremiérka</i>
<i>farmářka</i>	<i>viceprezidentka</i>
<i>guvernérka</i>	<i>vymahačka</i>
<i>kancléřka</i>	<i>živnostnice</i>
<i>makléřka</i>	

Jméno *dealerka* se v korpusu SYN 2000 vyskytuje patnáctkrát, všechny vyhledávky pocházejí z publicistických textů; nejvíce se slovo *dealerka* vyskytlo v *Lidových novinách* z let 1997 a 1999 (šest výskytů), dále v *Mladé frontě Dnes* z let 1996 a 1999 (čtyři výskyty), v týdeníku *Reflex* z roku 1994, kde bylo nalezeno třikrát, a po jednom výskytu zaznamenáme v magazínu *Týden* (rok výskytu 1999) a v *Prostějovském týdnu* z roku 1998. V SYN 2005 zaznamenáme jednadvacet výskytů slova *dealerka*. Až na jednu výjimku pocházejí z publicistických textů. Deset výskytů však označuje *dealerku* ve smyslu „dealerka drog“. Z nálezů, které označují profesi, pochází nejvíce vyhledávek – celkem osm – z *Mladé fronty Dnes* z let 2002-2004. Další nálezy pocházejí také z publicistických textů, jeden

z *Hospodářských novin* z roku 2004 a jeden z magazínu týden z téhož roku. Jen jednou bylo slovo nalezeno v beletrii, v souboru pěti povídek Michala Hvoreckého *Lovci a sběrači*, který vyšel v Praze roku 2003.

Co se týče profese *dýdžejky*, vyskytuje se i novější podoba *DJka*. Podoba *dýdžejka* se ve slovníku *Nová slova v češtině* vyskytuje jen v nepřechýlené podobě. V SYN 2000 i 2005 převažuje podoba *DJka* nad již ustálenou. V SYN 2000 ji najdeme třikrát, v SYN 2005, zadáme-li slovo jako word, devětkrát. Vyhledávky ze SYN 2000 pocházejí z hudebního časopisu *Rock & Pop* z roku 1998, vyhledávky ze SYN 2005 z týdeníků *Respekt* a *Reflex* z let 2000, 2001, 2003 a 2004. Podstatné jméno *dýdžejka* nalezneme v korpusu SYN 2000 jednou, v SYN 2005 šestkrát. Vyhledávky pocházejí také z novinových textů; v případě korpusu SYN 2000 z *Mladé fronty Dnes* z roku 1999 a v případě mladšího korpusu z deníku *Blesk* z roku 2003 a z *Mladé fronty Dnes* z let 2003-2004. Pro zajímavost uvádíme, že po zadání slova *DJ*, které může označovat muže i ženu, do korpusu SYN 2000 nalezneme program šest set čtyři výskytů, avšak žádný z nich neoznačuje osobu ženského pohlaví. Oproti tomu zadáme-li slovo do korpusu SYN 2005, je nalezeno pět set jednačtyřicetkrát a šest výskytů z tohoto množství označuje osobu ženského pohlaví. Čtyři vyhledávky pocházejí z magazínu *Reflex* z let 2003-2004, dva z deníku *Mladá fronta Dnes* z let 2001 a 2003. Jak magazín *Reflex*, tak *Mladá fronta Dnes* tedy užívají přechýlenou formu slova nebo výraz označující osobu ženského i mužského pohlaví.

Substantivum *vicepremiérka* nalezneme v SYN 2000 osmatřicetkrát a v SYN 2005 desetkrát. Slovo bylo nalezeno jen v publicistických textech, v SYN 2005 pochází nejvíc nálezů z *Hospodářských novin* z let 2000, 2002 a 2003 a z *Lidových novin* z let 2001-2002. Zbylé nálezy pocházejí z magazínu *Respekt* z let 2001 a 2004 (celkem dva), jeden najdeme v magazínu *Týden* z roku 2004 a jeden v deníku *Právo* z roku 2003. V SYN 2000 se se substantivem setkáme ve dvaceti pěti případech v *Hospodářských novinách* z roku 1995. Ostatní nálezy jsou z let 1994-1999. Pocházejí z *Lidových novin* (pět nálezů), z magazínu *Respekt* (čtyři nálezy), z *Mladé fronty Dnes* (dva nálezy) a z deníku *Právo* a z *Politiky* z roku 1999 (shodně po jednom nálezu).

Jméno *vicekancléřka* najdeme v SYN 2000 pouze jednou, nález pochází z časopisu *Story*. V SYN 2005 nalezneme profesi jednatřicetkrát, všechny výskyty obsahují novinové texty. Jediný nález v SYN 2000 pochází z týdeníku *Story* z roku 1997 a třináct výskytů v SYN 2005 bylo zaznamenáno v novinách *Právo* z let 2000-2003. Velký výskyt uvedeného substantiva zaznamenáme také v *Lidových novinách* z roku 2002 (sedm nálezů). Program dále vyhledal pět ukázek obsahujících dané substantivum ve vydáních *Hospodářských novin* z let 2000-

2002. V deníku *Blesk* z let 2000 a 2002 bylo podstatné jméno objeveno čtyřikrát a v magazínu *Týden* z roku 2002 dvakrát.

Pouze v publicistických textech byla nalezena také slova *ergoterapeutka*, *vymahačka*, *auditorka*, *stylistka* a *galeristka*. Výskyt těchto slov je většinou velmi nízký. Jméno *ergoterapeutka* bylo nalezeno v obou korpusech shodně jednou, a to v oblasti publicistiky. Výsledek v SYN 2000 je obsažen ve výtisku *Mladé fronty Dnes* z roku 1998. Nález v SYN 2005 pochází z deníku *Blesk* z roku 2001. Jméno *vymahačka* bylo v korpusu SYN 2000 nalezeno dvakrát, v druhém korpusu jednou. Výsledky pocházejí opět z oblasti publicistiky. Nálezy v SYN 2000 obsahuje příloha listu *Profit Českomoravský profit* z roku 1994 a *Mladá fronta Dnes* z roku 1999. V SYN 2005 bylo podstatné jméno objeveno v *Lidových novinách* z roku 2001.

Slovo *auditorka* se v SYN 2000 vyskytuje šestkrát, pět výskytů pochází z novinových článků, jeden z literatury faktu. Nalezen byl v knize americké novinářky Geraldine Brook *Devět částí touhy* z roku 1999. Knihu přeložila Petra Eflerová a vyšla v Praze. Ostatní výsledky byly nalezeny v *Mladé frontě Dnes* (tři výskyty z let 1994, 1996 a 1997), *Story* (jeden výskyt z roku 1997) a časopisu *Computerworld* z roku 1999. Stejný počet výsledků je v SYN 2005, pocházejí shodně z publicistických textů z let 2000, 2002 a 2004, konkrétně z *Moderní obce*, *Respektu*, *Reflexu*, *Story* a *Hospodářských novin*. Až na dva výskyty v magazínu *Respekt* obsahují dané texty substantivum jednou. Pojmenování *stylistka* najdeme v SYN 2000 pětkrát a v SYN 2005 patnáctkrát. Všechny vyhledávky ze SYN 2000 a většina ze SYN 2005 byly nalezeny v publicistické literatuře. Blíže můžeme říci, že v SYN 2000 se většina nálezů vyskytla v týdeníku *Story* z roku 1997. Po jednom nálezu zaznamenáme v *Reflexu* z roku 1994 a v magazínu *Story* z roku 1997. V SYN 2005 pocházejí dva nálezy z *Encyklopedie slavných žen* autorek Mazonodové a Schoellerové, jeden nález z populárně-naučné oblasti (*K hříchu i k modlitbě* Mileny Lenderové) a v publicistice bylo hledané substantivum nalezeno dvanáctkrát. Čtyři nálezy pocházejí z časopisu *Story* z roku 2000, tři z deníku *Blesk* z let 2001, 2002 a 2004, dvakrát bylo substantivum nalezeno v *Mladé frontě Dnes* z let 2000 a 2004 a shodně po jednom nálezu program objevil v *Reflexu*, *Týdnu* a *Lidových novinách*.

Slovo *galeristka* najdeme v SYN 2000 sedmatřicetkrát, v SYN 2005 devatenáctkrát. Výsledky pocházejí většinou z novinových článků. V SYN 2000 byla nalezena jedna výjimka, a to výskyt substantiva v románu Vlastimila Třešňáka *Klíč je pod rohožkou*, jenž vyšel v Praze v roce 1995. Dvacet nálezů z oblasti publicistiky pochází z *Mladé fronty Dnes* z let 1997-1999. Další nálezy program objevil v deníku *Lidové noviny* (sedm výskytů z let 1993 a

1997-1999), třikrát je substantivum obsaženo v *Právu* z roku 1998 a ve *Filmovém přehledu* z let 1997 a 1999. Vždy jeden nález byl objeven v *Domově 1996-1998*, v *Hospodářských novinách* a v týdeníku *Story*. V SYN 2005 jsou dvě výjimky, a to jedna vyhledávka z literatury faktu (*Psáno na pohlednice* Jiřího Koláře z roku 1999) a jedna z populárně-naučné oblasti (magazín *Chatař a chalupář* z roku 2000). Sedmnáct ostatních nálezů pochází z publicistických textů, nejvíce pak z *Mladé fronty Dnes* z let 2000-2004 (pět nálezů) a deníku *Právo* z let 2000, 2002 a 2003 (čtyři nálezy). Tři vyhledávky našel program v týdeníku *Respekt* z let 2001-2003, vždy dva nálezy pocházejí z *Reflexu* a *Blesku* z let 2000 a 2003 a jeden z *Hospodářských novin* z roku 2003.

Podstatné jméno *kancléřka* nalezneme v SYN 2000 patnáctkrát a v SYN 2005 čtyřikrát. Až na jednu výjimku jsou výsledky obsaženy v publicistických textech. V SYN 2000 jsou těmito texty vydání deníku *Mladá fronta Dnes* z let 1994 a 1999. V SYN 2005 zaznamenáme v publicistice nejvíce nálezů v deníku *Právo* z let 2000, 2003 a 2004 (šest vyhledávek) a v deníku *Mladá fronta Dnes* z let 2000 a 2002 (pět nálezů). Dalšími zdroji nálezu jsou *Hospodářské noviny* a týdeníky *Reflex* a *Respekt*. Ve všech uvedených bylo substantivum nalezeno jednou. Uváděná výjimka pochází z již jmenované *Encyklopedie slavných žen* autorek Mazonodové a Schoellerové.

Jméno *makléřka* obsahuje SYN 2000 pětkrát a SYN 2005 jedenáctkrát. Všechny výsledky bez výjimky pocházejí z novinových článků. V SYN 2000 se jméno vyskytuje nejvíce v *Mladé frontě Dnes* z let 1996 a 1999, v SYN 2005 se substantivum nachází v *Hospodářských novinách* z let 2003 a 2004, kde bylo nalezeno třikrát. Vždy dva nálezy zaznamenáme v *Lidových novinách* z let 2002 a 2003 a v týdeníku *Respekt* z let 2002 a 2004. Po jednom nálezu obsahují substantivum magazíny *Týden*, *Reflex*, *Story* a deník *Blesk*. Jejich vydání pocházejí z let 2000, 2002 a 2004.

Profesi *viceprezidentky* nalezneme v SYN 2000 šedesátkrát. Většina výsledků pochází z novinových textů, méně pak z literatury populárně-naučné. V novinových textech najdeme jméno padesátkrát, většina nálezů pochází z *Lidových novin* z let 1992, 1993, 1997, 1998 a 1999. Méně významný je pak počet vyhledávek v populárně-naučných textech. Je jich devět a pocházejí většinou z *Technického týdeníku* z roku 1997 a z naučného textu *Fotografie*, který je o rok starší. V SYN 2005 je profese šestasedmdesátkrát. Většina vyhledávek pochází opět z novinových článků (osmnáct nálezů, devět z nich je v *Hospodářských novinách* z let 2000 a 2001), dalších čtrnáct nálezů je obsaženo v beletrii, hlavně v díle spisovatele Arthura Haileya. Jeho román *Účinný lék* z roku 1995 obsahuje osm výskytů, *Penězoměnci* z roku 1981 tři. Román *Účinný lék* přeložili Eva Kuberová a František Jungwirth, román

Penězoměnci Luba Pellarová, oba vyšly v Praze. Významnější je také počet nálezů v populárně-naučných textech, převažují výskyty v *Digitální ekonomice* Dona Tapscotta z roku 1999 (přeložil David Krásenský) a v časopisu *Moderní řízení* z let 2003 a 2004.

Substantivum *editorka* se v SYN 2000 nachází sedmatřicetkrát. Většina vyhledávek pochází z publicistických textů, menšina z populárně-naučných a vědeckých textů. V publicistických textech bylo substantivum nalezeno šestadvacetkrát. Většina nálezů pochází z deníku *Lidové noviny* z let 1992-1999. Významnější je ještě výskyt podstatného jména v *Mladé frontě Dnes* z let 1994 a z let 1996-1999. Z oblasti vědecko-naučné literatury pochází sedm nálezů. Většina se vyskytla v *Divadelní revue* z roku 1997. Čtyři výskyty pocházejí z populárně-naučné literatury. V SYN 2005 je jméno *editorka* jednatřicetkrát, mimo devíti nálezů pocházejí všechny z publicistických textů. Čtyři nálezy zastupují oblast vědecko-naučné literatury, dva z nich se vyskytly v *Umění* z roku 1998. Z literatury faktu obsahuje substantivum *editorka* výbor esejů a kritik *Magorův zápisník* Ivana Martina Jirouse z roku 1997. Třikrát se substantivum objevilo v populárně-naučné literatuře a jednou v encyklopedickém textu *Obrázkový slovník – Vesmír* z roku 1997. Z publicistických textů jsou nejvíce zastoupeny týdeníky *Respekt* a *Reflex* a *Lidové noviny*. Nálezy pocházejí z let 2000-2004.

Jméno *farmářka* je v SYN 2000 celkem pětadvacetkrát. Pouze dvacet tři nálezů ale označuje povolání, zbylé dva označují kotníkové pracovní boty – farmářky. Tyto nálezy pocházejí z administrativního a publicistického textu. Až na dvě výjimky pocházejí vyhledávky z publicistických textů, většinou z *Lidových novin* a *Mladé fronty Dnes*, přičemž počet nálezů v *Mladé frontě Dnes* činí sedm a vydání deníku jsou z roku 1994 a 1999. V *Lidových novinách* z let 1991, 1993, 1994 a 1999 je šest nálezů. V druhém korpusu se nachází substantivum třiadvacetkrát, opět ale tři nálezy označují boty farmářky. Dva z nich pocházejí z *Mladé fronty Dnes* z roku 2003. Ze zbylých nálezů odpovídajících záměru práce bylo osm nalezeno v románech a sedm v publicistických textech. V oblasti románových textů se třikrát vyskytla humoristická kniha Leo Calvina Rostena *Pan Kaplan má stále třídu rád* z roku 1995 (přeložil Antonín Přidal) a dvakrát román Betty MacDonaldové *Vejce a já* z roku 1989. Knihu přeložila Eva Marková. V publicistických textech, v nichž je substantivum zastoupeno sedmkrát, se dvakrát vyskytl týdeník *Respekt* z roku 2004. Významnější je ještě výskyt podstatného jména v povídkových souborech. Všechny tři vyhledávky pocházejí ze souboru Kena Keseyho *Skříňka s démonem* z roku 1996, kterou do češtiny přeložil Luboš Snížek.

Profesi *dublérky* nalezneme v mladším z korpusů osmkrát a ve starším čtyřikrát. Až na jednu výjimku připadající na každý z korpusů pocházejí vyhledávky z novinových článků. V SYN 2000 bylo sedm nálezů objeveno v publicistických textech, konkrétně v časopisu *Story* z roku 1997 a *Lidových novinách* z let 1993 a 1998-1999. Jeden nález pochází z románu Judith Krautzové *Milenci*. Román přeložila Libuše Neumannová. Výjimka v SYN 2005 pochází z *Časotřesení* Kurta Vonneguta z roku 1998 (přeložil Jiří Popel); zbylé vyhledávky pocházejí z časopisu *Xantypa* z roku 2003.

Podstatné jméno *bavička* nalezneme v korpusu 2000 šestkrát, dva nálezy pocházejí z časopisu *Naše řeč*, čtyři z novinových textů, konkrétně ze *Story* z roku 1997 a z *Lidových novin* z roku 1992. V SYN 2005 je podstatné jméno čtyřikrát. Dvě vyhledávky pocházejí z novin; jedna z deníku *Lidové noviny* z roku 2001 a jedna z magazínu *Týden* z roku 2002. Další výskyt zaznamenáme v souboru povídek z roku 1999 *Ikarie* a poslední v populárně-naučném textu *Ubavit se k smrti* Neila Postmana. Text přeložila Irena Reifová a vyšel v Praze v roce 1999.

Název *performerka* nalezneme v SYN 2000 sedmkrát, v SYN 2005 je jméno také sedmkrát. V SYN 2005 pochází většina vyhledávek z *Reflexu* z let 2001 a 2003 (tři výskyty), dále bylo substantivum nalezeno v *Mladé frontě Dnes* z roku 2001 (dva nálezy) a po jednom nálezu najdeme v týdeníku *Respekt* z roku 2004 a v časopisu *Xantypa* z roku 2003. V SYN 2000 vidíme největší výskyt v *Lidových novinách* z roku 1997 (tři výskyty), dále podstatné jméno nalezneme v *Mladé frontě Dnes* z let 1996 a 1999. Jednou se jméno vyskytlo v týdeníku *Respekt* z roku 1996 a v časopisu *Rock & Pop* z roku 1998.

Substantivum *guvernérka* se v SYN 2000 nalézá třiadvacetkrát. Dvacet vyhledávek pochází z publicistických textů, nejvíce z deníku *Mladá fronta Dnes* z let 1996 a 1997. Dále bylo shodně po jednom výskytu nalezeno v románových textech (ve fantaskním románu *Čarodějky z Eastwicku* Johna Updika z roku 1993, který přeložil Jan Jiráček), literatuře faktu (*Kniha olympijských her* Václava Čeňka Bendla z roku 1994) a ve vědecko-naučné literatuře (*Ikaros* 1997). V SYN 2005 je nálezů sedmnáct, devět v publicistických textech (z toho pět v týdeníku *Respekt* z let 2001 a 2004), pět v encyklopedickém textu Mazonodové a Schoellerové *Encyklopedie slavných žen*, dva ve *Světě podle Garpa* Johna Irvinga z roku 1990 (přeložil Radoslav Nenadál) a jeden v souboru povídek Eudory Weltyové *Zkamenělý muž* z roku 1997. Přeložila ho Hanah Ulmanová.

Název *živnostnice* je v SYN 2000 sedmkrát, čtyři nálezy jsou z novinových textů, většina konkrétně z *Respektu* z roku 1991. Další dva nálezy byly objeveny ve výboru z deníků, zápisků a textů Jana Zábrany *Celý život* z roku 1992. Poslední vyhledávka pochází ze souboru

povídek *Vražda se zárukou* Jana Zábrany. Soubor vyšel v roce 1989. V SYN 2005 je podstatné jméno šestkrát, z toho dvakrát v publicistice a dvakrát v beletrii. První jmenované výskyty byly zaznamenány v *Respektu* z roku 2001 a v *Týdnu* z roku 2004. Výskyty z románových děl pocházejí z povídky *Ucho* Jana Procházky z roku 1990 a z románu *Zapomeň, řeko, téci* Věry Stiborové z roku 2000. Nález z oblasti vědecko-naučné literatury pochází z *České lexikologie* autorů Františka Čermáka a Josefa Filipce, která vyšla v roce 1985. Poslední výskyt zaznamenáme v literatuře faktu, konkrétně pak v knize Pavla Khona *Kolik naděje má smrt*. Vyšla v roce 2000.

Pojmenování *vizážistka* se v korpusu SYN 2000 vyskytuje osmatřicetkrát, až na jednu výjimku výsledky řadíme k publicistickým textům. Nejvíce se substantivum vyskytlo v týdeníku *Story* z roku 1997 a v *Lidových novinách* z roku 1999. Výjimkou je výskyt v populárně-naučném textu, v knize Cory Eversonové *Bud' fit* z roku 1996. Knihu přeložila Veronika Bártová. V SYN 2005 bylo nalezeno výsledků sedmdesát, až na pět výjimek patří opět k novinovým textům. Nejvíce výskytů najdeme v deníku *Blesk* z let 2001-2004. Třikrát se jméno vyskytlo v souboru povídek, dva nálezy pocházejí z knihy *Lovci a sběrači* Michala Hvoreckého z roku 2003. Knihu přeložila Martina Šulcková.

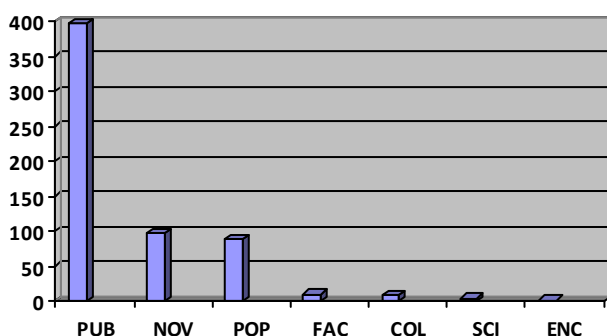
Výskyt substantiva *asistentka* je podstatně vyšší. V SYN 2000 je šest set devětkrát. Celých tři sta devadesát osm výskytů pochází z publicistických textů. Osmadevadesátkrát se vyskytuje v beletrii, z toho sedmdesát čtyři výskytů pochází z románu Ivana Matouška *Ego* z roku 1995 a patnáct výskytů z románu Danielle Steel *Cesta domů*. Román přeložila Jitka Doležalová. Devětaosmdesátkrát bylo podstatné jméno nalezeno v populárně-naučných textech, a to ve smyslu „*porodní asistentka*“. Významnější jsou výskyty ve *Velkém rádci* Walthera Prinze (čtyřicet tři výskytů) a dále pak v knize *Čekám dítě* autorky Neesové-Delavalové z roku 1996 a v *Historii medicíny* Nancy Duin z roku 1997. *Historii medicíny* přeložil Antonín Hradílek. Jméno se vyskytlo také desetkrát v oblasti literatury faktu a devětkrát v souborech povídek.

V SYN 2005 je substantivum obsaženo sedm set čtyřiašedesátkrát, z toho čtyři sta padesát sedm výskytů pochází z publicistických textů a sto devět z románových textů. Zde je sedmkrát zastoupena kniha Johna Grishama *Král advokátů* z roku 2004, kterou přeložila Petra Diestlerová, a devětkrát *Toulavý autobus* Johna Steinbecka z roku 1996. Knihu přeložil Alois Josef Šťastný. Výskyt v encyklopedických textech zastupuje třicet čtyři vyhledávek z knihy autorek Mazonodové a Schoellerové *Encyklopedie slavných žen*. V populárně naučné oblasti bylo nalezeno sedmdesát vyhledávek, z toho třicet čtyři pochází z časopisu *Moderní řízení* z let 2001 a 2002. Méně významný je výskyt substantiva ve vědecko-naučné literatuře, kde

bylo hledané jméno nalezeno třicetkrát. Dvacet pět nálezů pochází z knihy Zemana a Doležala *Právní odpovědnost a právní vztahy v porodnictví*.

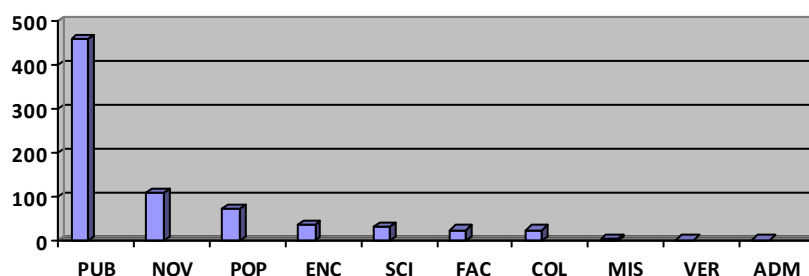
Graf 1

Výskyt jména *asistentka* v SYN 2000 podle typu textu:

Graf 2

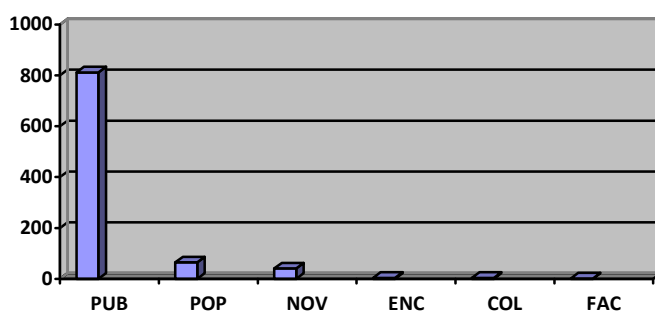
Výskyt jména *asistentka* v SYN 2005 podle typu textu:

Pojmenování *starostka*, zadáme-li ho do SYN 2000 jako word, nalezneme pět set sedmnáctkrát. Takřka většina výsledků až na šest výjimek pochází z novinových textů. Zadáme-li však slovo *starostka* do staršího z korpusů jako lemma, nenajdeme jediný výsledek. V SYN 2005 najdeme slovo jako word i jako lemma, jako lemma dokonce devět set šestadvacetkrát, z toho osm set patnáct výskytů je z novinových článků a čtyřicet jedna z beletrie, a to pouze z románu Tamiho Hoaga *Popel popelu* z roku 2004. Román přeložila Drahomíra Michnová. Z populárně-naučné literatury, z níž pochází sedmdesát šest výskytů, vidíme největší počet nálezů v *Chataři a chalupáři* (šestnáct výskytů) z roku 2002 a *Moderní obci* (třicet devět výskytů) z roku 2004. Výsledky ze SYN 2005 vidíme v grafu:

Graf 3

Výskyt jména *starostka* v SYN 2005 podle typu textu:

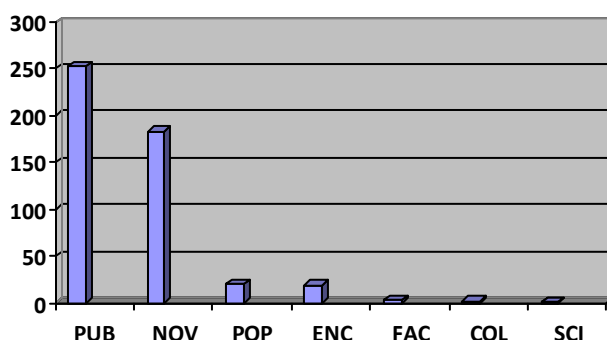
Pojmenování *primátorka* nalezneme sice v SYN 2000 dvě stě padesátkrát, avšak významu „politická“ odpovídá pouze sto devadesát pět nálezů. Ostatní vyhledávky označují *primátorky* ve smyslu „veslařské závody“. Tento význam však označuje jen množné číslo. Ze zbylých nálezů odpovídajících záměru práce bylo šest objeveno v populárně-naučných textech, z toho čtyři ve *Stavebních listech* z roku 1997. Ostatní vyhledávky pocházejí z novinových článků. V SYN 2005 je slovo *primátorka* osmadvacetkrát ve významu „politická“. Jeden nález odpovídá významu *primátorky* – veslařské závody. Z odpovídajících nálezů se až na jednu výjimku dvacet sedm vyskytlo v publicistických textech. Jedenáct z nich obsahuje *Mladá fronta Dnes* z let 2002-2004.

Pojmenování *prezidentka* se v SYN 2000 nalézá tři sta čtyřiasedmdesátkrát. Celkem tři sta padesát dva výskytů pochází z novinových článků. V SYN 2005 je výskytů slova *prezidentka* čtyři sta osmdesát jedna, z toho dvě stě šedesát sedm výskytů pochází z novinových článků. Celých sto šedesát devět výskytů potom čerpá z knihy Jeffereyho Archera *Řekneme to prezidentce?* z roku 1997. Knihu přeložila Jaroslava Hromadová. Mimo vyhledávek z této knihy tvoří nálezy z románových děl dalších třináct výskytů. Větší význam má ještě devět nálezů z románu již zmíněného Arthura Hailyho *Účinný lék* z roku 1995. Osmnáct nálezů poskytly encyklopedické knihy, sedmnáct z nich pak nálezy z *Encyklopedie slavných žen*. Podrobně vidíme výsledky v grafu:

Graf 4

Výskyt jména *prezidentka* v SYN 2005 podle typu textu:

Slovo *moderátorka* najdeme v SYN 2000 tři sta pětadvacetkrát, z toho tři sta tři výskytů je v novinových textech. Ze zbylých je větší výskyt u literatury faktu, konkrétně všech deset nálezů pochází z knihy Zuzany Bubílkové *Co kamery neviděly* z roku 1993. V SYN 2005 je výskytů sedm set třicet šest, z nichž sedm set jedna se nachází v novinových článcích. Dále je významnější výskyt u encyklopedických textů, v nichž se slovo vyskytlo osmkrát, a to ve všech případech v knize *Chuťovky* od Petra Novotného z roku 2001.

Pojmenování *místostarostka* je v SYN 2000 tři sta padesátkrát a v novějším korpusu dvě stě osmadvadesátkrát. Až na dvě výjimky v SYN 2000 a šest v SYN 2005 jsou všechny nálezy v novinových textech. V SYN 2000 pochází většina vyhledávek z *Mladé fronty Dnes* z roku 1999.

Slovní spojení *státní zástupkyně* bylo v SYN 2000 nalezeno tři sta šestnáctkrát. Až na jednu výjimku pocházejí vyhledávky z novinových textů. Výjimku tvoří výskyt ve článku z *Hudebních rozhledů* z roku 1997. V SYN 2005 zaznamenáme substantivum pět set šestkrát. Až na osm výjimek ho program našel v publicistických textech. K výjimkám můžeme říci, že pět jich pochází z populárně-naučných textů, z toho tři z textu *Odpady* z roku 2002. Dva nálezy pocházejí ze souboru povídek *Poslední slovo* od Ludvíka Vaculíka. Kniha vyšla v roce 2002. Poslední výskyt pochází z oblasti vědecko-naučné literatury.

Podstatné jméno *manažerka* bylo nalezeno v korpusu SYN 2000 tři sta dvašedesátkrát. Celých tři sta čtyřicet dva vyhledávek pochází z novinových článků, z dalších oblastí je potom nejvíce nálezů v populárně-naučných textech (celkem jedenáct). V SYN 2005 pochází z novinových článků tři sta dvacet výskytů ze čtyř set třiatřiceti. Významný výskyt je i devadesát dva nálezů v populárně-naučné oblasti. V *Moderním řízení* z let 2001-2004 se vyskytlo třicet nálezů, v *Marketingu a Médiích* z let 2003 a 2004 jednadvacet nálezů a

v *Trend Marketingu* z roku 2004 deset. Menší výskyt můžeme zaznamenat u literatury faktu. Všechny nálezy, tedy jedenáct vyhledávek, pochází z *Životopisu Nicka Cavea* od Iana Johnsona. *Životopis Nicka Cavea* přeložil Tomáš Hrách a vyšel v roce 1996.

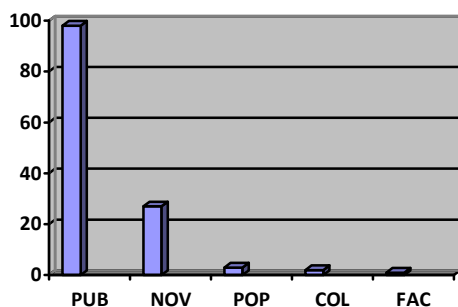
Pojmenování *senátorka* bylo v SYN 2000 nalezeno dvě stě pětkrát a v korpusu SYN 2005 dvě stě osmašedesátkrát. V SYN 2000 pocházejí nálezy až na pět výjimek z novinových textů, v SYN 2005 bylo v novinových textech nalezeno dvě stě padesát jedna výskytů. Ze zbylých můžeme uvést čtyři vyhledávky v literatuře encyklopedické, tyto čtyři výskyty zaregistrujeme v *Encyklopedii slavných žen*.

Název *policistka* je v SYN 2000 sto jednatřicetkrát. Devadesát osm nálezů pochází z novinových článků, sedmadvacet z beletrie. V SYN 2005 se zobrazilo nálezů tři sta dvanáct, z toho dvě stě devatenáct je z novinových textů. Většina z těchto vyhledávek pochází z deníku *Blesk* z let 2000-2004. V románových dílech zaregistrujeme osmdesát čtyři nálezů. Pětadvacet vyhledávek pochází z detektivních románů Caroline Grahamové *Smrt v převleku* z roku 2002 a *Psáno krví* z roku 2003. Obě knihy přeložil Petr Mikeš.

Bližší výsledky z obou korpusů vidíme v následujících grafech:

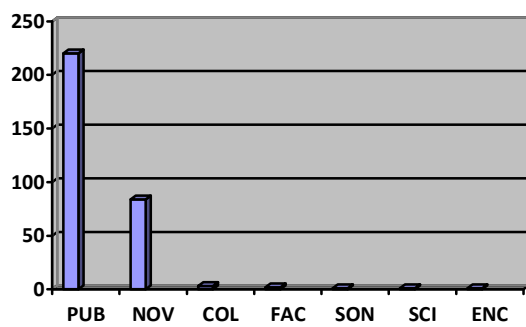
Graf 5

Výskyt jména *policistka* v SYN 2000 podle typu textu:

Graf 6

Výskyt jména *policistka* v SYN 2005 podle typu textu:

7 Přechýlená pojmenování v korpusech nenalezená

7.1 Přechýlená pojmenování obsažená v prvním dílu *Nových slov v češtině* nenalezená v korpusech

V korpusech jsem nenalezla tato pojmenování, která jsem vyhledala v 1. dílu slovníku *Nová slova v češtině*:

babysitterka

ufoložka

Dále jsem vyhledala v *Nových slovech v češtině*, 1. dílu, pojmenování mužského rodu, ke kterým nebyl uveden protějšek ženského rodu. K těmto mužským pojmenováním jsem vytvořila přechýlené výrazy a ty jsem dále vyhledávala v Českém národním korpusu, konkrétně v SYN 2000 a v SYN 2005. Následující výrazy jsem nenalezla ani v jednom korpusu:

*aerotaxikářka

*kioskářka

*aerotaxikářka

*kosmetoložka

*akupunkturistka

*licenzorka

*bazaristka

*matrimonioložka

*bazénářka

*nápadářka

*bestselleristka

*ochrankářka

*bestselleristka

*paralympijská sportovkyně

*biofarmářka

*paramedička

*biopěstitelka

*recenzistka

*bioterapeutka

*rekondiční specialista

*biotronička

*salesmanagerka

*biozemědělkyně

*saunérka

*butikářka

*scanneristka

*čepičářka

*scifistka

*daňářka

*scoutka

*datařka

*skeneristka

*designeristka

*šéfdesignérka

*fytolekařka

*šéfprogramátorka

*imagemakerka

*tatérka

*kamionérka

*trávníkářka

*kamionistka

*zubní hygienistka

*kinařka

7.2 Přejílená pojmenování obsažená v druhém dílu *Nových slov v češtině* nenalezená v korpusech

Dále jsem v korpusech SYN 2000 a SYN 2005 vyhledávala slova, která jsem našla ve 2. dílu slovníku *Nová slova v češtině*. Následující výrazy se však v korpusech nevyskytují:

<i>anketářka</i>	<i>skialpinistka</i>
<i>arboristka</i>	<i>streetworkerka</i>
<i>aromaterapeutka</i>	<i>šéfekonomka</i>
<i>artterapeutka</i>	<i>šéfmanažerka</i>
<i>brokerka</i>	<i>šéfsenátorka</i>
<i>dentohygienička</i>	<i>telecomačka</i>
<i>letenkářka</i>	<i>telekomačka</i>
<i>linkařka</i>	<i>teritorialistka</i>
<i>lymfoterapeutka</i>	<i>testerka</i>
<i>marketérka</i>	<i>testérka</i>
<i>negociátorka</i>	<i>top manažerka</i>
<i>playmatka</i>	<i>tour managerka</i>
<i>prezentátorka</i>	<i>zooterapeutka</i>

Ve slovníku *Nová slova v češtině*, 2. dílu, jsou i podstatná jména mužského rodu označující profese, avšak nejsou k nim uvedena přejílená ženská pojmenování. Zajímalo mě, zda se tato vyskytují v korpusech. Následující výrazy však nebyly nalezeny:

<i>*agroobchodnice</i>	<i>*biovýrobkyně</i>
<i>*agropodnikatelka</i>	<i>*cerealozka</i>
<i>*agroproducentka</i>	<i>*cestovkářka</i>
<i>*beletrizátorka</i>	<i>*coverka</i>
<i>*bioinformatička</i>	<i>*developerka</i>
<i>*bioobilnářka</i>	<i>*e-obchodnice</i>
<i>*biopodnikatelka</i>	<i>*ekofarmářka</i>
<i>*biovinařka</i>	<i>*euroúřednice</i>
<i>*gastromoderátorka</i>	<i>*hypnoterapeutka</i>
<i>*genomička</i>	<i>*interim managerka</i>
<i>*geoinformatička</i>	<i>*interim manažerka</i>
<i>*hororistka</i>	<i>*iridoložka</i>

*kontaktoložka

*kryonička

*lístečkářka

*lokalizátorka

*makroanalytička

*makrobiotička

*marketačka

*marketingářka

*marketinkářka

*medioložka

*nákupářka

*opinion makerka

*peer aktivistka

*peeraktivistka

*samoprodejkyň

*street workerka

*twinerka

*webmasterka

*zoozahradnice

8 Závěr

Přechylování je pojmenovací postup užívaný při tvoření pojmenování nejčastěji ženských osob. Přechylují se i názvy zvířat, avšak ve své bakalářské práci jsem se věnovala takřka výhradně přechylování názvů osob, a to konkrétně tvoření názvů ženských profesí. Přechylováním se změní gramatický rod jména, neboť k výchozímu jménu mužského rodu je přidána přípona. S tím ale nesouhlasí Rusínová (2004), která tvrdí, že jde o přirozený rod jako součást pojmové báze.

Přechylovat můžeme i mužská pojmenování od ženských (např. výraz *model* je derivován od *modelka*). Některá ženská jména mužský protějšek vůbec nemají (např. *aerobička*).

Mezi přechýlená jména patří pojmenování žen podle profese, povolání, funkce, zájmové činnosti či příslušnosti k něčemu. Přechýlená pojmenování dříve označovala i manželky a dcery příslušníků povolání (*kovářka*), avšak tento význam se dnes už nepoužívá. Tato pojmenování dnes označují pouze ženské profese.

Existují dva typy přechylování. Odvozovacím základem může být plný kmen neodvozeného (*přítel – přítel-kyně*) či odvozeného (*učitel – učitel-ka*) mužského jména. Dále může být odvozovacím základem neplný kmen mužského jména (*soud-ce – soud-kyně*).

V minulosti názvy vznikaly jako heteronomní a pojmenovávaly rodinné či společenské úlohy (*matka – otec, švadlena – krejčí*). Dnes taktéž vznikají paralelní pojmenování pro obě pohlaví (*vizážistka – vizážista*). Ačkoliv existuje mnoho přechýlených pojmenování, jsou užívána méně než mužská. Mužský rod má totiž generickou funkci, to znamená, že označuje bytosti mužské i ženské. Nejsou-li ale dvě substantiva vzájemně odvozena, nemohou se navzájem zastupovat (např. *dívka – chlapec*). Existují podstatná jména ženského rodu, která je možné použít pro ženský i mužský rod (*osoba, hvězda, osobnost*). Oproti tomu vespolečná pojmenování jsou mužského rodu a označují muže i ženy (*géníus, host*). Avšak v současné době je podle Čmejrkové (2002) tendence tvořit i od nich feminina (*génijka, hostka*). Tato nová tendence je poznatelná i v tvrzení Šmilauera (1971), že podstatné jméno *host* se nepřechyluje.

Některé přechýlené tvary jsou méně ustálené (používá se tvar *psychiatricka* i *psychiatryně*).

Už v roce 1955 Alois Jedlička tvrdil, že čeština označuje ženy samostatnými názvy tvořenými od mužských jmen (*poručice*). Vladimír Šmilauer (1971) uvádí, že užívání nepřechýlených podob, mluvíme-li o ženách, je nespisovné a doporučuje ženská jména

důsledně přechylovat. Petr (1980) píše, že je vhodné přechylovat jak pojmenování stojící před osobním jménem, tak stojící za ním.

Nejčastěji používaným sufixem při přechylování je sufix *-ka*. Odvozuje od domácích substantiv i podstatných jmen cizího původu zakončených na souhlásku. Rozšířenými variantami přípony *-ka* jsou sufixy *-ěnka*, *-ovka*, *-enka*, *-ička* a *-ezka*.

Druhým nejvíce frekventovaným přechylovacím sufixem je sufix *-ice*. Užívá se hlavně u přechylování mužských jmen domácího původu. Dalšími variantami této přípony jsou sufixy *-nice*, *-čice*, *-ovice* a *-evice*.

Další často používanou přechylovací příponou je sufix *-yně*, případně jeho varinta *-kyně*. Tyto sufixy jsou pouze přechylovací. Některá substantiva přechýlená příponou *-kyně* mají i variantu s příponou *-ka* (*přítelkyně* i *přítelka*).

Mezi méně používané sufixy patří přípony *-na*, *-anda* a *-ová*. Sufix *-ová* se používá hlavně při přechylování příjmení. Dříve také názvy s touto příponou označovaly manželky a dcery příslušníků povolání a nositelů funkcí. K tomuto účelu se již neužívá.

Druhou část bakalářské práce jsem zpracovala za pomoci korpusů SYN 2000 a SYN 2005.

V *Nových slovech v češtině* v 1. a 2. dílu jsem vyhledala a v SYN 2000 našla osm pojmenování, z nichž dvě se ve slovnících vyskytla pouze v nepřechýlené podobě, tudíž byla pro potřebu práce přechýlena (*ombudsmanka* a *kurýrka*). Z těchto slov je významnější výskyt podstatných jmen *ombudsmanka* (tři výskyty) a *kurýrka* (dva výskyty). Vyhledávky k těmto podstatným jménům jsou rozvedeny na straně 21. Dalšími jedenácti substantivy jsem vyhledala v obou dílech slovníku a zadala do SYN 2005. Dvě z nich jsem sama přechýlila. Ze substantiv nalezených v SYN 2005 zaznamenáme vyšší výskyt u slov *europoslankyně* (10 výskytů), *au-pairka* (7 výskytů) a *numeroložka* (5 výskytů). Nálezy k substantivu *au-pairka* obšírněji zaznamenáváme na straně 22, informace k podstatným jménům *europoslankyně* a *numeroložka* viz strana 23. V korpusu SYN 2005 se vyskytují také pojmenování *brand managerka* a *brand manažerka*. Větší výskyt má pojmenování *brand manažerka*. K tomuto tématu blíže na straně 23.

V obou korpusech bylo nalezeno celkem šestnáct pojmenování, která jsou v obou dílech slovníku uvedena v přechýlené podobě, a šestnáct pojmenování, která jsem po vyhledání v *Nových slovech v češtině* v 1. a 2. dílu přechýlila. Za následujícími substantivy uvádím – není-li psáno jinak – vyšší výskyt v jednom z korpusů. Významnější výskyt mají podstatná jména *dealerka* (V SYN 2005 dvacet jedna nálezů), *vicepremiérka* (v SYN 2000 zaznamenáme třicet osm výskytů), *vicekancléřka* (V SYN 2005 třicet jedna nálezů a ve

starším z korpusů pouze jeden), *galeristka* (v SYN 2000 je celkem třicet sedm výskytů). K substantivům *dealerka* a *vicepremiérka* blíže na stranách 24-25, k podstatným jménům *vicekancléřka* a *galeristka* na straně 25-27. Jméno *viceprezidentka* bylo nalezeno v SYN 2000 šedesátkrát a v SYN 2005 šestasedmdesátkrát, substantivum *editorka* má výskyt v korpusech také podobný – v SYN 2000 třicet sedm nálezů a v SYN 2005 třicet jedna nálezů; ke slovu *farmářka* můžeme uvést informaci podobnou – v SYN 2000 bylo nalezeno pětadvacetkrát a v mladším z korpusů třiatdvacetkrát. K těmto třem podstatným jménům se dále vyjadřujeme na stranách 27-28. Slovo *guvernérka* uvádí SYN 2000 třiatdvacetkrát (blíže na straně 29), k substantivu *vizážistka*, nalezeném v SYN 2005 sedmdesátkrát, jsou další informace uvedeny na straně 30). K podstatnému jménu *asistentka* (nejčastěji v sousloví *porodní asistentka*), které se v SYN 2005 vyskytlo sedm set čtyřiašedesátkrát, jsou na straně 31 uvedeny i grafy výskytu v obou korpusech podle typu textu. Stejně tak je uveden graf výskytu v SYN 2005 podle typu textu i u substantiva *starostka*, a to na straně 32. U tohoto jména zaznameneáme v SYN 2005 devět set dvacet šest výskytů. Substantivu *primátorka* ve smyslu „politčka“ odpovídá sto devadesát pět nálezů v SYN 2000. Informace k tomuto podstatnému jménu viz strana 32. Na straně 33 je k nalezení graf výskytu slova *prezidentka* v SYN 2005 podle typu textu; substantivum bylo v tomto korpusu objeveno čtyři sta jednaosmdesátkrát. Na stranách 33-34 nalezneme informace k vyhledávkám týkajícím se substantiv *moderátorka*, *místostarostka*, *státní zástupkyně*, *manažerka*, *senátorka* a *policistka*. Až na poslední uvedené jejich výskyt alespoň v jednom z korpusů převýšil číslo dvě stě. Podstatné jméno *policistka* bylo nalezeno v SYN 2000 sto jednatřicetkrát a ve druhém korpusu zaznameneáme tři sta dvanáct výskytů. Na stranách 34-35 jsou uvedeny grafy, které porovnávají výskyt tohoto jména v obou korpusech podle typu textu.

Za zmínku stojí porovnání výskytu substantiv *dýdžejka* a *DJka*. Druhá uvedená podoba v obou korpusech převažuje. Bližší informace k tomuto jevu jsou uvedeny na straně 25.

Celkem sto čtrnáct pojmenování, která se ať v přechýlené či nepřechýlené podobě vyskytují v *Nových slovech v češtině 1 a 2*, nebylo v korpusech vůbec nalezeno.

Shrnujeme tedy, že ve slovníku *Nová slova v češtině* a zároveň i alespoň v jednom z korpusů bylo nalezeno celkem padesát jedna přechýlených pojmenování. Čtyřicet šest z nich bylo utvořeno sufixem *-ka*, čtyři sufixem *-yně* a jedno sufixem *-ice*. Příponami *-na*, *-ová* a *-anda* nebylo utvořeno žádné substantivum.

Ze slovníku *Nová slova v češtině* bylo vybráno dvacet osm podstatných jmen, z nichž ale žádné nebylo nalezeno v korpusech SYN 2000 a SYN 2005. Všechna tato substantiva mají sufix *-ka*, jiná z přípon užívaných k přechylování se při jejich tvoření neuplatnila.

Třetí skupinu tvoří ta podstatná jména, která byla nalezena v *Nových slovech v češtině* jen v nepřechýlené podobě a následně byla přechýlena a zadávána do obou zvolených korpusů. Vzhledem k tomu, že u těchto podstatných jmen nebyl doložen jejich výskyt, jsou označovány asterixem. Těchto substantiv je celkem osmdesát šest. Potenciální přechýlené podoby byly vytvořeny v souladu s odbornou literaturou. Sedmdesát osm těchto jmen má příponu *-ka*, čtyři příponu *-yně* a čtyři sufix *-ice*. Suffixy *-na*, *-ová* a *-anda* se při tvoření těchto jmen neuplatnily.

Bylo tedy prokázáno, že sufix *-ka* je při tvoření přechýlených substantiv nejfrekventovanější příponou. Podle odborné literatury (např. Dokulil 1967) je druhou nejpoužívanější přechylovací příponou sufix *-ice*. V *Nových slovech v češtině* i v korpusech bylo nalezeno pouze jedno přechýlené substantivum s touto příponou, a to *živnostnice*. Další čtyři podstatná jména s touto příponou jsem sama přechýlila, ale jejich existence nebyla ani ve slovníku *Nová slova v češtině*, ani v korpusech doložena. Se sufixem *-yně* byla ve slovníku i v korpusech nalezena čtyři substantiva. Další čtyři podstatná jména s touto příponou jsem sama přechýlila, ale jejich výskyt nebyl doložen. Můžeme ale říci, že výzkum v korpusech prokázal větší uplatnění přípony *-yně* při tvoření přechýlených jmen.

9 Slovníček

*aerotaxikářka, *aerotaxikář*

*aerotaxikářka, *aerotaxikář* – osoba pilotující malé soukromé letadlo (NS 1, s. 25)

arboristka = specialista na péči o okrasné dřeviny v urbanizované krajině (NS 2, s. 41)

*arteterapeutka, *arteterapeut*

*artterapeutka, *artterapeut* – osoba využívající k léčení aktivní činnost pacientů v různých druzích umění (NASCS, s. 76)

*auditorka, *auditor* – účetní a revizní znalkyně/znalec mající oprávnění ověřovat účetní závěrky, provádět audit – revizi účetních knih (NASCS, s. 84)

*bioinformatička, *bioinformatik* – osoba orientující se v bioinformatice, oboru spojujícím molekulární biologii s informačními technologiemi (NS 2, s. 54)

*biotronička, *biotronik* – osoba ovlivňující biologické procesy v organismu bioenergetickým působením jiného organismu (NASCS, s. 112)

brand manažerka, *brand managerka* – manažerka, jejímž úkolem je starost o propagaci obchodní značky (NS 2, s. 62)

*brokerka, *broker* – osoba zabývající se zprostředkováním obchodů cizím jménem a na cizí účet (NASCS, s. 121)

canisterapeutka – odbornice provádějící terapii založenou na kontaktu pacientů se psy (NS 2, s. 67)

*cerealožka, *cerealog* – osoba orientující se v záhadných geometrických útvarech (NS 2, s. 70)

*coverka, *cover* – osoba zastupující stálou sólistku/stálého sólistu (NS 2, s. 72)

*čepičářka, *čepičkářka* – pouliční prodejkyňe čepic a drobného zboží z ruské oblasti (NS 1, s. 57)

*daňářka, *daňář* – úřednice/úředník finančního úřadu (NS 1, s. 60)

*datařka, *datař* – programátorka/programátor specializující se na zpracování hromadných dat (NS 1, s. 60)

*developerka, *developer* – investorka/investor zabývající se rozvojem a zhodnocením realitního projektu (NS 2, s. 87)

etikoterapeutka – odbornice předpokládající, že průběh onemocnění může ovlivnit pacient sám (NS 2, s. 109)

ergoterapeutka – odbornice provádějící rehabilitaci zaměřenou na vykonávání každodenních pracovních činností (NASCS, s. 215)

floristka – specialista na vazbu a aranžování rostlin (NS 2, s. 126)

*fytolékařka, *fytolékař* – osoba provádějící ochranu rostlin před chorobami (NS 1, s. 95)

*genomička, *genomik* – osoba zabývající se výzkumem úplné dědičné informace organismů (NS 2, s. 135)

*geoinformatička, *geoinformatik* – osoba zabývající se sběrem, zpracováním a prezentací informací týkajících se určitého území (NS 2, s. 135)

*imagemakerka, *imagemaker* – poradkyně/ poradce pro vytváření nebo úpravu image (NASCS, s. 338)

*interim manažerka, *interim manažer* ***interim manažerka**, *interim manager* – manažerka/manažer krátkodobě najatá/najatý firmou na řešení určitých úkolů (NS 2, s. 178)

*iridoložka, *iridolog* – osoba zabývající se výzkumem oční duhovky (NS 2, s. 182)

*kontaktoložka, *kontaktolog* – odbornice/odborník na aplikaci kontaktních čoček (NS 2, s. 211)

*kryonička, *kryonik* – osoba zabývající se zmrazováním organismů (NS 2, s. 217)

*licenzorka, *licenzor* – osoba poskytující licenci k něčemu (NASCS, s. 481)

linkařka – pracovnice linky důvěry (NS 2, s. 231)

*lístečkářka, *lístečkář* (expr.) – osoba rozdávající v metru letáky s nabídkami (NS 2, s. 231-232)

*lokalizátorka, *lokalizátor* – odbornice/odborník na posilování hospodářského a politického postavení měst či regionů (NS 2, s. 233)

lymfoterapeutka – odbornice provádějící masáže stimuluje lymfatický a krevní oběh (NS 2, s. 235)

*makroanalytička, *makroanalytik* – osoba zabývající se analýzou výzkumů ekonomické reality z hlediska národního hospodářství (NS 1, s. 150)

*makrobiotička, *makrobiotik* – odbornice/odborník na dietní stravování využívající rostlinnou stravu (NS 2, s. 239)

marketérka, ***marketinkářka**, *marketinkář*

*marketingářka, *marketingář*, ***market'áčka**, *market'ák* (slang.) – pracovnice/pracovník marketingu (NS 2, s. 242)

matrimonioložka – vědkyně zabývající se biologickými, společenskými a právními aspekty manželství (NASCS, s. 508)

*medioložka, *mediolog* – osoba zabývající se veřejnými sdělovacími prostředky (NS 2, s. 249)

*nápadářka, *nápadář* – reklamní pracovnice/pracovník zabývající se vymýšlením nápadů pro reklamy (NS 1, s. 178)

*nákupářka, *nákupář* – pracovnice/pracovník nákupní organizace (NS 2, s. 283)

negociátorka – osoba, která něco vyjednává (NS 2, s. 289)

*ombudsmanka, ombudsman – nezávislá státní úřednice/nezávislý státní úředník obhajující práva občanů a vyřizující jejich stížnosti; veřejná ochránkyně/veřejný ochránce práv (NASCS, s. 571)

*opinion makerka, opinion maker – tvůrkyně/tvůrce veřejného mínění (NS 2, s. 308)

*paramedička, paramedik – zdravotnice/ zdravotník záchranné služby (NASCS, s. 596)

*peer aktivistka, peer aktivista, peer-aktivistka – osoba působící mezi vrstevníky hlavně v oblasti drogové prevence (NS 2, s. 319)

performátorka, performerka – umělkyně účinkující v představení částečně připraveném a částečně dotvářeném před diváky (NS 1, s. 205)

playmatka – modelka pózující pro snímky erotických časopisů (NS 2, s. 326)

prezentátorka – 1) pracovnice představující při akci produkty firmy (NS 2, s. 345)

2)

profesionálka předvádějící cvičební sestavy aerobiku (NS 2, s. 345)

*rekondiční specialista, rekondiční specialista – osoba specializující se na rekondiční činnost (NS 1, s. 246)

sales manažerka, sales managerka – pracovnice zabezpečující distribuci zboží do obchodů v dané oblasti (NS 1, s. 258)

*scoutka, scout, skautka – osoba vyhledávající talentované lidi pro oblast módy a sportu a nabízející jim pracovní uplatnění (NS 1, s. 262)

streetworkerka, street workerka – terénní pracovnice vyhledávající lidi z problémových skupin a poskytující jim pomoc (NS 2, s. 435)

telekomačka (slang.), telecomačka (slang.) – pracovnice Českého Telecomu (NS 2, s. 468)

teritorialistka – pracovnice, která se věnuje nějakému území (NS 2, s. 471)

testerka, testérka – osoba testující výrobky (NS 2, s. 473)

tour manažerka, tour managerka – manažerka zajišťující uskutečnění a průběh turné (NS 2, s. 478)

*trávníkářka, trávníkář – osoba udržující trávníky na veřejných prostranstvích (NS 1, s. 308)

*twinerka, twinner – poradkyně/poradce ze země Evropské unie zaměřená na určitou oblast (NS 2, s. 491)

*webmasterka, webmaster – osoba spravující webové stránky (NS 2, s. 536)

10 Seznam zkratk a značek

NASCS – *Nový akademický slovník cizích slov*

NS 1 – *Nová slova v češtině* (1.díl)

NS 2 – *Nová slova v češtině* (2. díl)

s. – strana

* – asterix označující nedoloženost přechýleného substantiva

10.1 Zkratky typů textu použité v grafech

ADM – administrativa

COL – soubor povídek, jednotlivá povídka

ENC – abecedně, systematicky a jinak uspořádaná díla

FAC – literatura faktu

MIS – rozmanité

NOV – román

POP – populárně-naučná literatura, též profesní a zájmové časopisy

PUB – publicistika (noviny a odborné časopisy)

SCI – vědecko-naučná literatura

SON – písně

VER – básně

11 Seznam literatury a elektronických zdrojů

- Buchtelová, R. a kol.: *Nový akademický slovník cizích slov*. Academia, Praha 2005.
- Čechová, M. a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přepr. vyd. ISV nakladatelství, Praha 2000.
- Český národní korpus - SYN2000*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2000.
Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.
- Český národní korpus - SYN2005*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2005.
Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.
- Čmejková, S.: *Žena v jazyce*. In: *Ceština, jak ji znáte i neznáte*. Academia, Praha 1996.
- Čmejková, S.: *Rod v jazyce a komunikaci: specifika češtiny*. SaS 63, č. 4, 2002.
- Daneš, F. – Dokulil, M. – Kuchař, J.: *Tvoření slov v češtině 2. Odvozování podstatných jmen*. Academia, Praha 1967.
- Dokulil a kol.: *Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov*. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1962.
- Encyklopedický slovník češtiny*. NLN, Praha 2002.
- Hauser, P.: *Nauka o slovní zásobě*. SPN, Praha 1980.
- Havránek, B. – Jedlička, A.: *Česká mluvnice*. 4., přepr. vyd. SPN, Praha 1981.
- Martincová, O. a kol.: *Nová slova v češtině*. Academia, Praha 1998.
- Martincová, O. a kol.: *Nová slova v češtině 2*. Academia, Praha 2004.
- Městská knihovna v Praze. Dostupná z WWW: <http://www.mlp.cz/cz/>.
- Mluvnice češtiny 1*. Academia, Praha 1986.
- Opavská, Z.: *Nová pojmenování ženských osob*. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha 2005.
- Petr, J.: *Rada, nebo radová?* NŘ 63, 1980.
- Příruční mluvnice češtiny*. 2., opr. vyd., NLN, Praha 2001.
- Rusínová.: *Moce (přechylování) jako modifikace významu*. In: M. Balowski – J. Svoboda (eds.), *Stalość i zmienność w języku i literaturze czeskiej XX wieku. Konstancy a proměny v českém jazyce a literatuře XX. století*. Wałzbrych – Ostrava: Wydawnictwo „Pro“, 2004.
- Šmilauer, V.: *Novočeské tvoření slov*. SPN, Praha 1971.